

ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΣ ΟΜΙΛΟΣ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

Ἀθήναι τῆ 6 Φεβρουαρίου 1926

Πρὸς

Τὸν κ. Γρηγόριον τῷ Γ' Γρηγορίου
Ἀρσένου Παλαίου

Εὐχαρίστως σᾶς ἀποστέλλομεν, κ. Γρηγόριε,
τὸ α' φύλλον τοῦ ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου Ὁμίλου ἐκδιδομένου
Δελτίου μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι καὶ σεῖς θὰ ἐκτιμήσετε τὸ μόνον ἐν
Ἑλλάδι φοιτητικὸν φιλολογικὸν περιοδικόν, καθαρῶς ἐπιστημο-
νικόν, καὶ θὰ τὸ ὑποστηρίξετε ὄχι μόνον ὕλικῶς διὰ τῆς συνδρο-
μῆς σας, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς συστάσεως αὐτοῦ εἰς τοὺς ὑφ' ὑμᾶς
κυρίους καθηγητάς.

Εὐχαριστοῦντες διατελοῦμεν μετὰ τιμῆς

Τὸ Δ. Συμβούλιον.

ΣΗΜ. Πάσα συνδρομὴ ἢ ἐπιστροφὴ τοῦ Δελτίου παρακαλοῦμεν νὰ
διευθυνθῇ μετὰ τοῦ παρόντος «Πρὸς τὸ Δ. Συμβούλιον τοῦ Ἀκαδη-
μαϊκοῦ Ὁμίλου Ψαρῶν 33».

318
30
✓
V. 001
ΕΤΟΣ Α'. ΑΡΙΘ. 1

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 1926

ΔΕΛΤΙΟΝ
ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΥ ΟΜΙΛΟΥ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- Ἡ Ἐκδοσις τοῦ Δελτίου.
Χ. Τσοῦντα. «Ἡ οἰκία τοῦ Πριάμου».
Ἰ. Συκουτῆ. «Ἡ ἀπαρνημένη».
Δ. Ζακνθηνοῦ. «Φαίδρα Ἰππόλυτος—Μύρρα».
Χρονικά.

ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ "ΑΘΗΝΑ",
Α. Ι. ΡΑΛΛΗΣ ΚΑΙ ΣΙΑ.
ΕΥΡΙΠΙΔΟΥ 6 ΑΘΗΝΑΙ

ΔΕΛΤΙΟΝ

ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΥ ΟΜΙΛΟΥ

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

ΤΟΜΟΣ Α'. ΕΤΟΣ 1926

αβραμίδης
Γ. Έτος
12-1-29
αίματι δροχμ. 5-
ημερα πρ δροφικω μελο
2 πωσ ακαδημαϊκει ομελο.

ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ "ΑΘΗΝΑ.,

Α. Ι. ΡΑΛΛΗΣ ΚΑΙ ΣΙΑ.

ΕΥΡΙΠΙΔΟΥ 6 ΑΘΗΝΑΙ

ΔΕΛΤΙΟΝ

ΑΚΑΔΗΜΑΤΙΚΟΥ ΟΜΙΛΟΥ

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

Ἔτος Α'. ἀριθ. 1

Ἀθήναι Ἰανουάριος 1926

Η ΕΚΔΟΣΙΣ ΤΟΥ ΔΕΛΤΙΟΥ

Ὅλοι μας ὅσοι ἀποτελοῦμεν τὸν Ἀκαδημαϊκὸν Ὅμιλον τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου, τὸν ἰδρύσαμεν ὄχι διὰ νὰ προσθέσωμεν ἀκόμη ἓνα Ὅμιλον εἰς τοὺς πολλοὺς ἄλλους συλλόγους, ἀλλὰ μὲ τὸν σκοπὸν νὰ μᾶς ὠφελήσῃ ἡ ἴδρυσίς του κατόπιν μιᾶς συστηματικῆς ἐπιστημονικῆς ἐργασίας μας.

Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ὠργανώσαμεν ἐκδρομὰς εἰς ἀρχαιολογικὰ ἢ ἱστορικὰ μέρη, περιπάτους, διαλέξεις, συζητήσεις, καὶ ὅ,τι ἐνομίσαμεν ἐπικουρὸν εἰς τὸν σκοπὸν μας. Ἐζητήσαμεν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον τὴν βοήθειαν τῶν κυρίων καθηγητῶν καὶ μᾶς τὴν ἔδωσαν ὅλοι. Ὅλοι ἐνόησαν τὴν σημασίαν τοῦ Ὅμιλου μας, ὅλοι ἐνόησαν ὅτι τοὺς ζητεῖται ἡ ὑποστήριξις ἀπὸ σπουδαστὰς, οἱ ὅποιοι κοιτάζουν καὶ πέραν τοῦ διπλώματός των καὶ σχεδὸν ὅλοι μᾶς ὑπεστήριξαν ἠθικῶς. Παρηκολούθησαν τὰς διαλέξεις μας διὰ νὰ μᾶς ἐνθαρρύνουν, ἀνεμίχθησαν εἰς τὰς συζητήσεις μας διὰ νὰ μᾶς ἐπαινέσουν ἢ νὰ μᾶς διορθώσουν, μᾶς συνώδευσαν εἰς τοὺς περιπάτους καὶ εἰς τὰς ἐκδρομὰς μας διὰ νὰ μᾶς διδάξουν, ἔφαγαν, ἔπαιξαν μαζί μας διὰ νὰ δείξουν τὴν ἀγάπην τὴν ὁποίαν ἔχουν πρὸς τοὺς μαθητὰς των. Δι' ὅλα αὐτὰ τοὺς εὐχαριστοῦμεν καὶ δημοσίᾳ.

Καὶ εἰς τὴν ἐκδοσιν τοῦ παρόντος Δελτίου δὲν προέβημεν διὰ νὰ προσθέσωμεν ἐν ἀκόμῃ φιλολογικὸν περιοδικὸν εἰς τὰ τόσα ἄλλα, ἀλλὰ διότι τὸ ἐθεωρήσαμεν ἐκ τῶν ἀναγκαιοτέρων μέσων διὰ τῶν ὁποίων προσπαθοῦμεν νὰ ἐπιτύχωμεν τοῦ σκοποῦ μας. Καὶ δι' αὐτὸν μόνον τὸν λόγον τὸ ἐκδίδομεν. Κάποτε—ὅταν εἶναι ἀνάγκη—θὰ φαίνεται ὅτι διευθύνεται ἀπὸ ὠρισμένα πρόσωπα. Γενικὰ καὶ οὐσιαστικὰ τὸ διευθύνουν ὅλα τὰ μέλη τοῦ Ὅμιλου καὶ δι' αὐτὰ τὴν εὐθύνην ἔχει τὸ πενταμελὲς τοῦ συμβούλιον. Ἴσως τὸ παρὸν Δελτίον νὰ φανῇ χρήσι-

μον καὶ εἰς τὸν ἐκτὸς τοῦ Πανεπιστημίου φιλολογικὸν κόσμον. Κυρίως ὁμως εἶναι ὄργανον ὄλων τῶν φοιτητῶν τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς οἱ ὁποῖοι ἔχουν ὄρεξιν νὰ ἐργασθοῦν. Καὶ δι' αὐτοὺς αἱ στήλαι τοῦ Δελτίου θὰ εἶναι ἀνοικταί, ὅταν θελήσουν νὰ διατυπώσουν ὄρισμένας σκέψεις των ἐπιστημονικάς. Τὴν συνεργασίαν τῶν κυρίων καθηγητῶν καὶ ἄλλων λογίων θὰ τὴν ἐπιδιώξωμεν βεβαίως διὰ πολλοὺς λόγους· εἴμεθα δὲ βέβαιοι ὅτι θὰ μᾶς τὴν δώσουν, ὅπως συμβαίνει καὶ εἰς τὰ ξένα Πανεπιστήμια εἰς ὁμοίας περιπτώσεις. Ἄλλ' ὁ κύριος σκοπὸς καὶ τῆς πολυτίμου τούτων συνεργασίας καὶ τῶν ἰδικῶν μας ἐργασιῶν θὰ εἶναι ἡ ἐπιστημονικὴ καὶ ἐγκυκλοπαιδικὴ ἀνάπτυξις μας. Καὶ αὐτὰ ὅσοι τῶν κυρίων συναδέλφων μας ἐπιθυμοῦν πραγματικὰ ἄς ἔλθουν νὰ συνεργασθῶμεν.

Η ΟΙΚΙΑ ΤΟΥ ΠΡΙΑΜΟΥ

Εἰς τὴν ὄψωδιαν Ζ τῆς Ἰλιάδος ἐγκαταλείπει ὁ Ἔκτωρ τὴν μάχην καὶ ἐπιστρέφει εἰς τὸ Ἴλιον, διὰ νὰ παραγγείλῃ εἰς τὴν μητέρα του νὰ μεταβῇ μὲ τὰς ἄλλας γηραιὰς δεσποίνας τῆς Τροίας εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀθηνᾶς καὶ νὰ ἐπικαλεσθοῦν τὴν βοήθειαν τῆς θεᾶς ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων. Ἡ Ἐκάβη κατοικεῖ φυσικὰ εἰς τὸ ἀνάκτορον τοῦ Πριάμου καὶ ἐκεῖ ἀναζητεῖ αὐτὴν ὁ Ἔκτωρ, τοῦτο δὲ δίδει ἀφορμὴν εἰς τὸν ποιητὴν νὰ προσθέσῃ ὀλίγας πληροφορίας περὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ ἀνακτόρου καὶ περὶ τῶν κατοίκων τούτου—πληροφορίας, αἱ ὁποῖαι δύνανται νὰ ἔχουν γενικώτερον ἐνδιαφέρον. Δυστυχῶς ἡ σύντομος περιγραφή δὲν εἶναι καθ' ὅλα σαφής, νομίζω δὲ ὅτι παρενοήθη ἐν μέρει καὶ ὅτι δὲν ἐξετιμήθη ἡ σημασία της ὅσον ἔπρεπε.

Οἱ σχετικοὶ στίχοι (Ἰλ. Ζ 242 ἐξῆς) εἶναι οἱ ἀκόλουθοι:

- Ἄλλ' ὅτε δὴ Πριάμοιο δόμον περικαλλέ' ἴκανε (ὁ Ἔκτωρ),
 ξεστῆς αἰδοῦσσι τετυγμένον, αὐτὰρ ἐν αὐτῷ
 πεντήκοντ' ἔνεσαν θάλαμοι ξεστοῖο λίθοιο,
 245 πλησίον ἀλλήλων δεδημημένοι· ἔνθα δὲ παῖδες
 κοιμῶντο Πριάμοιο παρὰ μνηστῆς ἀλόχοισι·
 κουράων δ' ἐτέρωθεν ἐναντίοι ἐνδοθεν αὐλῆς
 δώδεκ' ἔσαν τέγροι θάλαμοι ξεστοῖο λίθοιο,
 πλησίον ἀλλήλων δεδημημένοι· ἔνθα δὲ γαμβροὶ
 250 κοιμῶντο Πριάμοιο παρ' αἰδοίης ἀλόχοισιν.
 Ἐνθα οἱ ἠπιόδωρος ἐναντίη ἦλυθε μήτηρ
 Λαοδίκην ἐσάγουσα.

Τέσσαρα ἀπὸ τὰ στοιχεῖα τῆς οἰκίας τοῦ Πριάμου μνημονεύονται εἰς τοὺς στίχους τούτους· αἱ ξεσταὶ αἰθουσαι, οἱ πεντήκοντα θάλαμοι τῶν υἱῶν καὶ τῶν γυναικῶν των, οἱ δώδεκα θάλαμοι τῶν θυγατέρων καὶ γαμβρῶν τοῦ βασιλέως καὶ ἡ αὐλή. Ὅσον δὲ γνωρίζω, ὄλοι παραδέχονται, ὅτι ἡ αὐλή ἔκειτο εἰς τὸ ἐμπροσθινὸν μέρος τοῦ ἀνακτόρου, ἐπομένως ὅτι εἰς τὴν αὐλὴν εἰσῆρχοντο πρῶτον ἀπ' ἔξω, ἀπ' οὗ δὲ διέβαινον αὐτὴν, ἔφθανον εἰς τὴν κυρίαν κατοικίαν ἢ τὸ κύριον οἰκοδόμημα. Ἡ γνώμη αὕτη εἶναι ἀναμφιβόλως ὀρθὴ καὶ εἰς τὴν αὐλὴν πρῶτον εἰσάγει τὸν Ἔκτορα ὁ ποιητῆς, ὁ ὁποῖος παρακολουθεῖ αὐτὸν εἰς τὴν ἐπίσκεψίν του· διότι αἱ ξεσταὶ αἰθουσαι, τὰς ὁποίας ἀναφέρει ἀμέσως εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς περιγραφῆς, ἦσαν στοαὶ ἢ ὑπόστεγα καὶ εὐρίσκοντο προφανῶς εἰς τὰς πλευρὰς τῆς αὐλῆς.

Ἐπίσης βεβαίον μοι φαίνεται ὅτι ἔχουν δίκαιον ὅσοι τοποθετοῦν τοὺς πεντήκοντα θαλάμους τῶν υἱῶν τοῦ Πριάμου εἰς τὴν αὐλὴν· ἀληθὲς εἶναι, ὅτι ἀπὸ τὸ κείμενον δὲν συνάγεται τοῦτο ἀσφαλῶς, ἀλλ' ἀκόμη ὀλιγώτερον συνάγεται ἀπ' αὐτό, ὅτι ἔκειντο εἰς τὸ κύριον οἰκοδόμημα, ὅπως φρονοῦν ἄλλοι· θὰ ἴδωμεν δὲ κατωτέρω, ὅτι ἡ τάξις τῆς περιγραφῆς δὲν συνηγορεῖ ὑπὲρ τῆς γνώμης τῶν τελευταίων.

Δυσκολώτερος εἶναι ὁ ὄρισμός τῆς θέσεως, ὅπου εἶχον τοὺς θαλάμους των οἱ γαμβροὶ τοῦ Πριάμου. Σήμερον ὄλοι οἱ φιλόλογοι καὶ ἀρχαιολόγοι—τοῦλάχιστον ὄλοι, ὅσους ἠδυνήθησαν νὰ συμβουλευθῶ ἐγώ¹—πιστεύουν, ὅτι καὶ οὗτοι οἱ θάλαμοι ἔκειντο εἰς τὴν αὐλὴν· στηρίζουν δὲ προδήλως τὴν γνώμην των εἰς στίχον 247, ὁ ὁποῖος θέτει αὐτοὺς ἐνδοθεν αὐλῆς. Διότι πραγματικῶς τὸ ἐπίρημα ἐνδοθεν καὶ τὸ ταυτόσημον ἐντοσθεν εἰς πολλὰ χωρία τῆς Ἰλιάδος καὶ τῆς Ὀδυσσεΐας ἔχουν ἀπλῶς τὴν ἐννοίαν τοῦ ἐνδον, ἐντός· ἰδίως ἄξιον σημειώσεως εἶναι, ὅτι ὁ προσδιορισμὸς ἐνδοθεν αὐλῆς εὐρίσκεται καὶ εἰς τὸ Ω τῆς Ἰλιάδος (στ. 161), ὅπου πάλιν περὶ τῆς οἰκίας τοῦ Πριάμου εἶναι ὁ λόγος, ἐκεῖ δὲ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα πρέπει νὰ ἐξηγηθῇ ἐντός τῆς αὐλῆς. Ὑπάρχουν ὁμως καὶ χωρία, εἰς τὰ ὁποῖα ἡ σημασία παραλλάξει. Εἰς τὴν Ὀδύσειαν (ν 96 ἐξῆς) λέγεται, ὅτι δύο προβλήτες ἀκταί

1. Ἦτοι ὁ Laroche, ὁ van Leeuwen καὶ ὁ Leaf εἰς τὰς ἐκδόσεις των τῆς Ἰλιάδος, ὁ Myres (Journal of hell. Studies XX σ. 133), ὁ Noack (Homterische Paläste σ. 50) ὁ Perrot (Hist de l'art VII σ. 83), ὁ Bethe Homer I. σ. 229) ὁ Monceaux (Daremberg - Saglio, Dict. des antiqu. II σ. 329) ὁ Καββαδίας (Ἰστ. τῆς ἑλλ. τέχνης σ. 263) κ. ἄ.

προστατεύουν τὸν λιμένα τοῦ Φόρκυος εἰς τὴν Ἰθάκην ἀπὸ τὸ ἔξω μέρος, *ἔντοσθεν δέ τ' ἄνευ δεσμοῖο μένουσιν νῆες*: τὸ *ἔντοσθεν* σημαίνει ἐδῶ βεβαίως ἀπὸ τὸ μέσα μέρος τῶν ἀκτῶν ἤτοι παραμέσα ἀπ' αὐτάς. Τὴν ἰδίαν ἔννοιαν ἐκφράζει ἀκόμη σαφέστερα ἄλλο χωρίον τῆς Ὀδυσσεΐας (ρ 339), ὅπου ὁ Ὀδυσσεὺς κἀθηται ἐπὶ μελίνου οὐδοῦ *ἔντοσθεν θυράων*. Ὁ εἰς ἐπαίτην μεταμορφωμένος βασιλεὺς πέρασε τὴν θύραν τοῦ μεγάρου του καὶ ἐκάθησεν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ἄκρον τοῦ κατωφλίου, τὸ *ἔντοσθεν* ἄρα σημαίνει πάλιν ἀπὸ τὸ μέσα μέρος τῆς θύρας ἢ παραμέσα ἀπ' αὐτήν. Ἀκριβῶς ὅμοιον εἶναι καὶ τὸ *ἔντοσθε πυλέων* τῆς Θεογονίας τοῦ Ἡσιόδου (στ. 741). Δὲν ἐμποδίζει λοιπὸν τίποτε νὰ δώσωμεν τὴν ἰδίαν σημασίαν καὶ εἰς τὸ *ἔνδοθεν αὐλῆς* τοῦ στίχου τῆς Ἰλιάδος Z 247 καὶ νὰ δεχθῶμεν, ὅτι ὁ ποιητὴς θεωρεῖ ἐδῶ τὴν αὐλὴν ὡς ὄριον, ὁπίσω ἀπὸ τὸ ὅποιον, εἰς τὸ κύριον δηλ. οἰκοδόμημα, κεῖνται οἱ θάλαμοι τῶν γαμβρῶν—ἀκριβῶς ὅπως αἱ προβλήτες ἀκτῶν καὶ αἱ θύραι εἶναι τοπικὰ σημεῖα, πέραν ἀπὸ τὰ ὅποια συμβαίνει τι.

Ὅτι δὲ ἡ ἐρμηνεία αὕτη τῶν λέξεων *ἔνδοθεν αὐλῆς* εἶναι ἐδῶ καὶ οὐσιαστικῶς προτιμότερα ἀπὸ τὴν συνήθη, μοὶ φαίνεται ὅτι προκύπτει ἀπὸ τὸ Ὀμηρικὸν κείμενον σαφῶς. Ὁ ποιητὴς εἰσέρχεται μὲ τὸν Ἔκτορα, τὸν ὅποιον εἶπομεν ὅτι παρακολουθεῖ, εἰς τὴν αὐλὴν πρῶτον καὶ σταματᾷ εἰς αὐτὴν ὀλίγον, διὰ νὰ θαυμάσῃ τὰς στοὰς καὶ τὸ πλῆθος τῶν θαλάμων, οἱ ὅποιοι κατὰ τὴν ἰδέαν του περιέβαλλον βεβαίως τὴν αὐλὴν ἀπὸ ὅλας ἢ ἀπὸ τὰς περισσοτέρας πλευράς· κατόπιν προχωρεῖ πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς οἰκίας, παραμέσα ἀπὸ τὴν αὐλὴν, ὅπου εἶναι καὶ οἱ θάλαμοι τῶν γαμβρῶν, διότι ἡ βασίλισσα δὲν κατοικεῖ εἰς τὴν αὐλὴν, ἀλλ' εἰς τὸ κύριον οἰκοδόμημα· ἐκεῖ δὲ συναντᾷ ὁ ἦρωας τὴν μητέρα του ὁμοῦ μὲ τὴν ἑγγαμὸν (πρβλ. Ἰλ. Γ 124) ἀδελφὴν τοῦ Λαοδίκην. Τὴν τοπογραφικὴν ὅμως αὐτὴν ἀκολουθίαν τῆς διηγήσεως καταστρέφουν ὅσοι θέτουν τοὺς θαλάμους τῶν γαμβρῶν εἰς τὴν αὐλὴν, τοὺς δὲ τῶν υἱῶν εἰς τὸ κύριον οἰκοδόμημα· διότι πρέπει νὰ δεχθῶν ὅτι ὁ ποιητὴς πηδᾷ ἀπὸ τὰς στοὰς τῆς αὐλῆς εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς οἰκίας καὶ κατόπιν ἐπανέρχεται εἰς τὴν αὐλὴν. Εἰς ἄλλο δὲ ἄτοπον περιπίπτουν οἱ παραδεχόμενοι, ὅτι οἱ θάλαμοι καὶ τῶν υἱῶν καὶ τῶν γαμβρῶν ἔκειντο εἰς τὴν αὐλὴν· οὗτοι ἀναγκάζονται νὰ τοποθετήσουν ὅλους τοὺς πεντήκοντα θαλάμους τῶν υἱῶν εἰς μίαν πλευρὰν τῆς αὐλῆς, τὴν προσθίαν, οἱ ὅποιοι λέγονται (στ. 247) *ἐναντίοι ἐκείνων* ἀπέναντι δὲ εἰς τὴν πλευρὰν τοῦ βᾶθους, τοὺς θαλάμους τῶν γαμβρῶν· ἡ προσθία ὅμως πλευρὰ, εἰς τὴν ὁποίαν

εὐρίσκετο καὶ ἡ μεγάλη θύρα τῆς αὐλῆς, θὰ ἐλάμβανεν οὕτω ἀπίστευτον μῆκος.

Προσθέτω ὅτι, ὡς φαίνεται, καὶ κατὰ τὴν ἀντίληψιν τῶν ἀρχαίων οἱ θάλαμοι τῶν γαμβρῶν τοῦ Πριάμου ἔκειντο εἰς τὸ κύριον οἰκοδόμημα· διότι τὸ ἐπίθετον *τέγροι*, τὸ ὅποιον φέρουν οὗτοι (στ. 248), σημαίνει κατὰ τὰ παλαιὰ σχόλια εἰς τὸν Ὀμηρον, ὅτι ἦσαν ὑπερῶοι, ὅτι ἔκειντο δηλαδὴ εἰς δευτέρον πάτωμα. Ὑπερῶα ὅμως δὲν εἶναι πιθανὰ εἰς τὴν αὐλὴν, ἂν καὶ ὁ Monceaux καὶ ὁ Perrot τὰ δέχονται καὶ ἐκεῖ, ἀλλὰ μόνον εἰς τὴν κυρίαν οἰκίαν. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ νεώτεροι ἀπορρίπτουν—ἀφοῦ θέτουν ὅλοι τοὺς θαλάμους τῶν γαμβρῶν εἰς τὴν αὐλὴν—τὴν ἀρχαίαν ἐρμηνείαν τῆς λέξεως καὶ εἰκάζουν, ὅτι *τέγροι* εἶναι οἱ *εὐστεγείς* ἢ ἀπλῶς οἱ *ἐστεγασμένοι*.

Ἄλλὰ τὴν καλύτεραν δικαιολογίαν τῆς σχετικῆς πρὸς τοὺς θαλάμους τῶν γαμβρῶν ὑποθέσεως, καθὼς καὶ ὅλης τῆς ἐρμηνείας τοῦ χωρίου Z 242 ἐξέ. ἀποτελεῖ τὸ γεγονός, ὅτι τὸ ἀνάκτορον τοῦ Πριάμου παρουσιάζεται οὕτω ὅμοιον καὶ κατὰ τὸ σχῆμα καὶ κατὰ τὴν χρησιμοποίησιν τῶν χώρων μὲ τὰ ἀνάκτορα τῶν Ἑλλήνων βασιλέων, τὰ ὅποια μνημονεύονται εἰς τὰ δύο ἔπη. Τὰ ἑλληνικὰ ἀνάκτορα τῆς ὀμηρικῆς ἐποχῆς εἶχον ὅλα τὸν ἴδιον γενικὸν τύπον (πρβ. Ὀμ. Λεξικὸν Λορεντζάτου, εἰκ. 7), ἂν καὶ εἰς τὰς λεπτομερείας βεβαίως συχνὰ διέφερον. Εἰς ὅλα ὑπῆρχε πρὸ τῆς κυρίας οἰκίας αὐλὴ μὲ τὸν βωμὸν τοῦ Ἐρκείου Διὸς εἰς τὸ μέσον καὶ στοὰς (αἰθούσας) καὶ θαλάμους πέρα· ὁ Φοῖνιξ (Ἰλ. I 471 ἐξ.) καὶ ὁ Τηλέμαχος (Ὀδ. α 425) ἐκοιμῶντο εἰς τοιοῦτους θαλάμους τῆς αὐλῆς. Εἰς τὸ κύριον οἰκοδόμημα ἔκειντο τὸ μέγαρον τῶν ἀνδρῶν—ἡ μεγάλη σάλα τοῦ βασιλέως—καὶ τὰ δωμάτια τῶν γυναικῶν, αἱ παρθέναι ὅμως εἶχον τοὺς θαλάμους των—συχνὰ τοῦλάχιστον—εἰς δευτέρον πάτωμα, τὸ *ὑπερῶον*· καὶ ἡ Πηνελόπη ἀκόμη κοιμᾶται κατὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ ἀνδρός της εἰς τὸ ὑπερῶον. Εἶναι φανερὸν λοιπὸν, ὅτι τὸ σχέδιον τοῦτο τοῦ ἑλληνικοῦ ἀνακτόρου εἶχεν εἰς τὸν νοῦν του καὶ ὁ ποιητὴς, ὁ ὅποιος ἔψαλε τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ Ἐκτορος εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ πατρὸς του· ἡ μόνη δὲ διαφορὰ, τὴν ὁποίαν εὐρίσκομεν εἰς τὴν περιγραφὴν του, εἶναι ὅτι εἰς τοὺς θαλάμους τῆς αὐλῆς τοῦ Πριάμου κοιμῶνται, ἀντὶ τῶν ἀγάμων νέων—ὅπως ἦσαν ὁ Φοῖνιξ καὶ ὁ Τηλέμαχος—ἑγγαμοὶ υἱοὶ μὲ τὰς γυναῖκας των, εἰς δὲ τοὺς θαλάμους τοῦ ὑπερῶου, ἀντὶ τῶν παρθένων, ἑγγαμοὶ θυγατέρες μὲ τοὺς ἀνδρας των.

Καὶ ἡ διαφορὰ ὅμως αὕτη ἐξηγεῖται εὐκόλα. Τὸ ἔπος διέπλεσε

τὴν μορφήν τοῦ Πριάμου, ὁ ὁποῖος εἶναι πιθανῶς ἱστορικὸν πρόσωπον, κατὰ τὸ πρότυπον τῶν πολυγάμων ἡγεμόνων τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἔδωσεν εἰς αὐτὸν πολλὰς γυναῖκας καὶ πλῆθος τέκνων. Διὰ τὰ ἐξάρη δὲ φαίνεται, περισσότερον τὸν πατριαρχικὸν χαρακτήρα αὐτοῦ ὁ ποιητῆς, ἐπλασεν ὅτι ὄχι μόνον οἱ υἱοί, ἀλλὰ καὶ οἱ δώδεκα γαμβροί, σὺν γυναξὶ καὶ τέκνοις, ἔμενον εἰς τὴν ἰδίαν οἰκίαν μὲ τὸν βασιλέα. Ἡ στέγασις ὁμῶς τῆς ἔξαιρετικῶς μεγάλης αὐτῆς οἰκογενείας εἰς ἓν ἀνάκτορον ἑλληνικοῦ τύπου ἐπέβαλε μερικὰς τροποποιήσεις· τοὺς θαλάμους τῶν παρθένων εἰς τὸ ὑπερῶον μετέβαλεν ὁ ποιητῆς εἰς θαλάμους τῶν ἐγγάμων θυγατέρων καὶ τῶν ἀνδρῶν των, εἰς δὲ τοὺς περὶ τὴν αὐλὴν θαλάμους τῶν ἀγάμων νέων ἔβαλε νὰ κοιμῶνται οἱ ἔγγαμοι υἱοὶ μὲ τὰς γυναῖκας των, ἂν καὶ οἱ θάλαμοι τῆς αὐλῆς δὲν ἦσαν βεβαίως πολὺ κατάλληλοι πρὸς τοῦτο· διότι εἰς τὰς αὐλὰς τῶν βασιλικῶν κατοικιῶν ἀνεστρέφοντο καθ' ἑκάστην ὄχι μόνον οἱ πολυάριθμοι δούλοι τοῦ οἴκου, ἀλλὰ συχνὰ καὶ ἄνθρωποι ἐντελῶς ξένοι, εὐλόγον δ' ἦτο νὰ ἔχουν ἔδω τὰ ἐνδιατήματά των οἱ ἄγαμοι υἱοὶ τῆς οἰκογενείας, ἀλλ' ὄχι καὶ αἱ νύμφαι τοῦ βασιλέως.

Γεννᾶται νῦν μία ἀπορία, ἡ ὁποία δὲν εἶναι ἴσως ἀδιάφορος διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς Ἰλιάδος — δι' αὐτὸ εἶπον εἰς τὰς ἀρχάς, ὅτι αἱ πληροφορίες περὶ τῆς οἰκίας τοῦ Πριάμου δύνανται νὰ ἔχουν εὐρύτεραν σημασίαν — τὴν ὁποίαν ὁμῶς ἐγὼ ἐκφράζω μόνον, χωρὶς νὰ ἐπιμείνω εἰς τὴν λύσιν τῆς. Γενικῶς σχεδὸν πιστεύεται, ὅτι ἡ Ἰλιάς καὶ ἡ Ὀδύσσεια ἐποιήθησαν εἰς τὰς ἀποικίας τῆς Μ. Ἀσίας· οἱ ἔχοντες ἀντίθετον γνώμην, μάλιστα περὶ τῆς Ἰλιάδος, εἶναι σχετικῶς ὀλίγοι. Ἄλλ' ἐὰν ὁ ποιητῆς τῶν στίχων Z 242 ἐξ. ἐξοῦσεν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, θ' ἀντέγραφεν ἄρ' ἄγε, προκειμένου περὶ τοῦ ἀνακτόρου τοῦ Πριάμου, τόσον πιστὰ ἓνα τύπον οἰκίας μορφωθέντα εἰς τὴν Ἑλλάδα σύμφωνα μὲ τὰ μονογαμικὰ ἦθη τῶν Ἑλλήνων καὶ δὲν θὰ ἐγνώριζεν ἄλλα σχήματα ἀρχοντικῶν κατοικιῶν προσηφώτερα εἰς τὰ ἀνατολικά ἦθη; Ἐὰν μάλιστα ἔχη δίκαιον ὁ Βρέαλ,¹ ὁ ὁποῖος φρονεῖ, ὅτι ἡ Ἰλιάς ἐποιήθη τὸν ἴον — βον αἰῶνα εἰς τὴν αὐλὴν τῶν βασιλέων τῆς Λυδίας, ἡ ἄγνοια τοῦ ποιητοῦ εἶναι ἐντελῶς ἀκατανόητος· ἀλλὰ καὶ χωρὶς τὴν ὑπόθεσιν ἐκείνην, ἡ ὁποία καὶ δι' ἄλλους λόγους εἶναι πολὺ ἀπίθανος, τὸ πρᾶγμα δὲν παύει νὰ εἶναι παράδοξον. Ἀπεναντίας ἐξηγεῖται πολὺ εὐκολώτερα, ἐὰν ὑποθέσωμεν, ὅτι τὴν οἰκίαν τοῦ Πριάμου περιέγραψε ποιη-

1. Pour mieux connaître Homère 6. 72, 78, 84, 112.

τῆς ζῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ μόνον τὰ ἑλληνικὰ ἀνάκτορα γνωρίζων, κατὰ τὰ ὁποῖα ἐφαντάζετο καὶ τὸ τοῦ βασιλέως τῆς Τροίας. Τοῦτο δὲν θὰ ἦτο ἴσως μοναδικὸν παράδειγμα ἑλλαδικῆς παρεμβολῆς εἰς τὴν Ἰλιάδα· ἀλλ' εἶπον, ὅτι δὲν θὰ ἐπιμείνω εἰς τὴν λύσιν τῆς ἀπορίας.

X. ΤΣΟΥΝΤΑΣ

Ἡ ΑΠΑΡΝΗΜΕΝΗ

Ἡ γυναῖκα εἰς τὴν ἀρχαίαν λογοτεχνίαν δὲν ἀποτελεῖ τόσον οὐσιῶδες θέμα, ὅσον εἰς ἡμᾶς τοὺς νεωτέρους· καὶ ὁσάκις παρουσιάζεται, ἐμφανίζεται πάντοτε ἀπὸ τὴν ἀνδρικήν ἄποψιν καὶ εἰς τὴν σχέσιν τῆς μὲ τὸν ἄνδρα. Ὁ ἰδιαίτερός της συναισθηματικὸς κόσμος δὲν ἔτυχε τῆς προσοχῆς ἐκείνης, ἧς ἠξιώθη εἰς τὸν νεώτερον κόσμον ὑπὸ τὴν ἰσχυρὰν ἐπίδρασιν τοῦ πνεύματος τῶν ἀρχαίων Γερμανικῶν λαῶν. Δὲν ἔλειψαν ὁμῶς διόλου· εἰς τὴν Ἑλληνιστικὴν καὶ Ῥωμαϊκὴν κυρίως ἐποχὴν συμμετέχει τόσον ἐνεργῶς καὶ θετικῶς εἰς τὴν Φιλολογικὴν καὶ καλλιτεχνικὴν κίνησιν, ὥστε μαζὶ μὲ ἄλλα στοιχεῖα τοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης νὰ τοῦ προσδίδῃ ἓνα χαρακτήρα πολὺ ὁμοιάζοντα πρὸς τὴν ἐποχὴν μας. Ἀκριβῶς δὲ δι' αὐτὸν τὸν λόγον εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐξετασθοῦν ἱστορικῶς αἱ διάφοροι μορφαι, ὑπὸ τὰς ὁποίας παρουσιάζεται ἡ γυναῖκα εἰς τὴν Ἑλληνικὴν καὶ Ῥωμαϊκὴν ποίησιν. Ἔτσι θὰ καταστῇ δυνατόν νὰ μελετηθῇ ἐν ὅλῃ του τῇ ἐκτάσει τὸ ζήτημα τῆς θέσεως τῆς γυναικὸς εἰς τὸν ἀρχαῖον κόσμον, ζήτημα, ποῦ προσλαμβάνει ἀκόμη ἐπικαιρότερον χαρακτήρα, καθόσον εὐρισκόμεθα εἰς τὰ πρόθυρα μιᾶς ἐνεργοῦ καὶ θετικῆς συμμετοχῆς τῆς γυναικὸς εἰς τὴν ζωὴν τῆς ἀνθρωπότητος, τῆς ὁποίας τὰ εὐεργετικὰ ἀποτελέσματα ὅλοι ποθοῦμεν καὶ ὅλοι περιμένομεν.

Τῆς μελέτης αὐτῆς ἓνα κεφάλαιον ἀποτελεῖ ἡ παροῦσα ἐργασία, εἰς τὴν ὁποίαν θὰ ἐξετασθῇ ἱστορικῶς καὶ ἐν σχέσει μὲ τὸ πολιτιστικὸν περιβάλλον πῶς οἱ Ἕλληνες καὶ Ῥωμαῖοι λογοτέχνη ἠσθάνθησαν καὶ περιέγραψαν τὰ αἰσθήματα τῆς κόρης, ἢ μᾶλλον τῆς γυναικὸς γενικῶς, ἐνώπιον τῆς ἀπιστίας καὶ ἐγκαταλείψεως τοῦ ἀγαπημένου της.

Ὡς ἀφετηρία ὄχι χρονολογικὴ θὰ μᾶς χρησιμεύσῃ ὡραῖον ἀπόσπασμα μονωδίας ἀπὸ τοὺς Ἑλληνιστικοὺς χρόνους, τὸ ὁποῖον μᾶς ἀπεκάλυψε πάπυρος ἐκ τῶν Θηβῶν τῆς Αἰγύπτου. Εἶναι γνωστὸν ὑπὸ

τὸ ὄνομα τοῦ πρώτου ἐκδότου του Grenfell¹ ἢ ὑπὸ τὸν τίτλον des Mädchens Klage (τὸ παράπονον τῆς κόρης), ὅπως τὸ ἐβάπτισεν ὁ Wilamowitz². Ἡ τελευταία του δημοσίευσις ἔγινεν ὑπὸ τοῦ O. Crusius εἰς τὴν σ. 124 κ. ἐ. τῆς 5 ἐκδόσεως (1914) τοῦ Ἡρώνδα, ὅστις τοῦ ἔδωκε τὸν ἄστοχον τίτλον ἀποκεκλειμένη. Τὸ παραθέτω ἔδῳ ὀλόκληρον ὃχι μόνον διότι εἶναι τὸ ὠραιότερον ποίημα ὅπου παρουσιάζεται τὸ θέμα τῆς ἀπαρνημένης κόρης, ἀλλὰ καὶ διότι παρ' ὄλην τὴν ὠραιότητά του ἔμεινε δι' ἡμᾶς ἐν Ἑλλάδι ἄγνωστον. Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ θὰ ἐπιμείνω περισσότερο εἰς τὴν ἔρμηνείαν του.

- 1 Ἐξ ἀμφοτέρων γέγον' αἴρεσις· ἐξενύσιμεθα· τῆς φιλίης
Κύπρις ἔστ' ἀνάδοχος.
ὀδήνη μ' ἔχει, ὅταν ἀναμνησθῶ,
ὡς με κατεφίλει ἐπιβούλως μέλλων με καταλιμπάνειν,
5 ἀκαταστασίας εὐρετής.—
καὶ ὁ τὴν φιλίην ἐκτικῶς
ἔλαβε μ' ἔρωσ
οὐκ ἀπαναίνομαι αὐτὸν ἔχουσ' ἐν τῇ διανοίᾳ.
10 Ἄστρα φίλα καὶ
συνερώσα πότνια Νύξ μοι
παράπεμφον ἔτι με νῦν,
πρὸς ὃν ἡ Κύπρις ἐγδοτον ἄγει με
καὶ ὁ πολὺς ἔρωσ παραλαβῶν·
συννοηγὸν ἔχω τὸ πολὺ πύρ,
15 τὸ ἐν τῇ ψυχῇ μου καιόμενον.
Ταῦτα μ' ἀδικεῖ, ταῦτα μ' ὀδυνᾷ.

1. An alexandrian erotic fragment and other greck Papyri chiefly Ptolemaic Oxford 1896.

2. Ἐγραψεν ἕκτενῇ περὶ αὐτοῦ διατριβὴν εἰς τὸ περιοδικὸν götting Nachrichten 1896 σελ. 209—32. Ἀνεξαρτήτως καὶ ἐν ἀγνοίᾳ τῆς ἐργασίας ταύτης ἐγράφη ἡ τοῦ O. Crusius εἰς τὸν Philologus 55 (1896) 353—84. Αὗται εἶναι αἱ διεξοδικώτεραι.

Τὸ ποίημα ἔχει γραφῇ ἐπὶ τῆς ὀπισθίας πλευρᾶς παύρου περιέχοντος συμβόλαιον τοῦ ἔτους 173 ἢ ὀλίγον κατόπιν. Ἀνήκει λοιπὸν εἰς τὸ β' ἡμῖου τοῦ Β'. αἰῶνος π. X. Ἐξ αὐτοῦ σχεδὸν ἀκεραία διεσώθη ἡ 1η στήλη, ἣν καὶ παραθέτομεν. Ἐκ τῆς 2ας τῆς πιθανῶς καὶ τελευταίας, ὀλίγα μόνον λέξεις ἐξ ὧν εἶναι δύσκολον νὰ συναχθῇ τὸ νόημα, ὡς ἐκ τῆς φύσεως τοῦ κειμένου. Τὸ κείμενον ἔχει καὶ σημεῖα παραγράφου καὶ διπλᾶς στιγμᾶς πρὸς διάκρισιν τῶν κώλων, ἀλλὰ ὅπως δεικνύει τοῦλάχιστον ἡ καλύτερα μέχρι τοῦδε μετρικὴ του ἀνάλυσις ὑπὸ τοῦ Wilamowitz, δὲν εἶναι πάντοτε ὀρθῇ ἡ τοποθέτησις των.

ὁ φρενοπάτης, ὁ πρὸ τοῦ

μέγα φρονῶν καὶ ὁ τὴν Κύπριν οὐ φάμενος εἶναι
τοῦ ἔραν μεταίτιαν,

- 20 οὐκ ἦνεγκεν ἄν
Μέλλω μαίνεσται·
καὶ κατακαίομαι
αὐτὸ δὲ τοῦτό μοι
οἷς μεμονωμένα
25 Κύριε, μὴ μ' ἀφῆς
δέξαι μ'· εὐδοκῶ
ἐπιμανοῦσ' ὄραν·
ζηλοτυπεῖν γὰρ δεῖ,
ἐὰν δ' ἐνὶ προσκάθῃ
ὁ γὰρ μονιὸς ἔρωσ
30 Γίνωσχ', ὅτι θυμὸν ἀνίκητον ἔχω, ὅταν ἔρις λάβῃ με
μαίνομ', ὅταν ἀναμνήσωμ' εἰ μονοκοιτήσω,
σὺ δὲ χρωτίζεσθ' ἀποτρέχεις
Νῦν ἄν ὀργισθῶμεν, εὐθὺ δεῖ καὶ διαλύεσθαι
οὐχὶ διὰ τοῦτο φίλους ἔχομεν, οἱ κρινούσι,
35 καὶ ἀδικεῖ·

Τὸ σωζόμενον μέρος ἀρχίζει ἀμέσως μετὰ τὸ τραγοῦδι τῆς κόρης. Εἶναι νύχτα καὶ ἡ κόρη μοναχῇ ἢ ἐγκατάλειψίς της ἔχει γίνει, καὶ προφανῶς πρὸ πολλοῦ. Ἄν προηγήθη ἔρις ἢ ὄχι, μᾶς εἶναι ἄγνωστον· τὸ πρῶτον ὅμως εἶναι πιθανώτερον³. Μετὰ παραγμὸν ψυχῆς καὶ τὸν

3. Αὐτὸ μᾶς δεικνύει ὁ στ. ἀκαταστασίας εὐρετής=δ δημιουργός (πρβλ. Ἡθικ. Νικομ. 1,7) τῆς ἔριδος, ὁ αἴτιος (ὅστις καὶ ἐφευρε τὴν ἀφορμὴν) τῆς διαστάσεως. Ἡ λέξις ἀκαταστασία πρέπει νὰ ἐξηγηθῇ τοιούτοτρόπως, ὡς ἀντίθετον τοῦ φίλια τοῦ στ. 1. δὲν ἐξηγεῖ δὲ ὀρθῶς ὁ Crusius ὁ κλέπτῃς τῆς γαλήνης μου, διότι ἔδῳ μᾶλλον θέλει νὰ τονίσῃ, πόσον εὐκόλα εὐρήκεν ἀφορμὴν νὰ δημιουργήσῃ σκηνᾶς. Εἰς τὸ ἴδιον συμπέρασμα μᾶς ὀδηγοῦν, πλὴν τῶν στ. 33—5, καὶ τὰ ἐν στ. 18—19 καὶ ὁ τὴν Κύπριν οὐ φάμενος εἶναι τοῦ ἔραν μεταίτιαν. Εἶναι αἱ λέξεις, ποὺ ἔδωσαν εἰς ἀπάντησιν ὁ ἀλαζὼν ἐραστής, ὅταν ἡ κόρη τοῦ ὑπενθύμισεν, ὅτι τῆς φιλίης Κύπρις ἔστ' ἀνάδοχος. Ἡ λέξις ἀνάδοχος=ἐγγυητής δὲν εἶναι συνώνυμος μετὰ μεταίτιος. Τὸ δεύτερον εἶναι γενικώτερον, σημαίνει δὲ τὸν συνυπεύθυνον καὶ θὰ μεταφράζετο ἔδῳ εἰς τὴν γλῶσσάν μας: ἢ Ἄφροδίτη δὲν ἀνακατεύεται (δὲν ἔχει νὰ πᾶρῃ νὰ δώσῃ) μετὰ τὸν ἔρωτα. Αὐτὸς εἶναι ἀσεβῆς ἰσχυρισμὸς καὶ ἡ κόρη χαρακτηρίζει μέσα εἰς τὴν ἀφελῆ της πίστιν τὸν ἐραστὴν της ὅτι εἶναι μέγα φρονῶν.

πόνον τῆς ἀπαρημένης ἀρχίζει νὰ μᾶς διηγῆται τὴν ἱστορίαν τῆς ἀγάπης τῆς. Εἶναι ἀπλή καὶ σύντομη — ἡ εὐτυχία, ὡς γνωστὸν, δὲν ἔχει ἱστορίαν — τῆς ἀρχοῦν ὀλίγα λέξεις, διὰ νὰ μᾶς τὴν εἰπῇ. Ἡ ἀγάπη τῶν ἡρώων ὅπως ἀρχίζουν ὅλα τὰ εἰδύλλια, διὰ νὰ τελειώσῃ, ὅπως τελειώνουν τὰ τέσσαρα πέμπτα ἐξ αὐτῶν. «Τὸ αἶσθημα⁴ ἦταν ἀμοιβαῖον. Ἐνα χαριτωμένον ζευγαράκι ἐδημιουργήθη⁵. Ἡ κόρη ἀμέριμος ἐπλεον εἰς ὠκεανούς εὐτυχίας ἐμπιστευθεῖσα τὴν ἀγάπην τῶν, εἰς τὴν προστασίαν τῆς θεᾶς, πού τοὺς ἠνώσεν.⁶ Ἡ συνέχεια εἶναι εἰς τοὺς στ. 6—7, «καὶ ἔτσι⁷ μὲ κατέκτησεν ὁ ἔρωσ, πὺν ἐδημιούργησε τὴν ἔνωσίν μας».

Ἄλλ' ἡ ἀνάμνησις τῆς μακαρισμένης ἐκείνης ἐποχῆς τῆς φέρει ἀμέσως εἰς τὴν σκέψιν τὴν τωρινήν τῆς ἐγκατάλειψιν ὁ πόνος καὶ ἡ ὀργή σπαράζουσιν τὰ στήθη τῆς καὶ δὲν ἐνθυμεῖται πλέον τὰ φιλήματα Ἐκείνου παρὰ διὰ νὰ ἐκφράσῃ τὴν πικρίαν τῆς κατὰ τοῦ ἀπίστου. Εἰς τὴν δυστυχίαν τῆς τὰ αἰσθάνεται ὡς Ἰούδα φιλήματα καὶ ἀνακαλύπτει ὑστεροβουλίαν εἰς ὅλας τὸν τὰς τότε τρυφερότητας. Ὁ πόνος τῆς κορυφούται εἰς τὰς λέξεις ἀκαταστασίης ἐδρετής, μὲ τὰς ὁποίας τὸν χαρα-

4. Πρέπει νὰ διακρίνωμεν τοὺς διαφόρους ὄρους, μὲ τοὺς ὁποίους δηλώνει ὅ,τι εἰς τὴν γλώσσαν μας θὰ μεταφράζομεν μὲ τὴν λέξιν ἀγάπη. Αἴθεσις εἶναι ἡ προτίμησις, ἡ κλίσις, τὸ αἶσθημα. Κυπρις εἶναι ἡ θεὰ (ἡ ἐρωμένη τοῦ Wilamowitz = ἐρωτικὴ ἡδονὴ δὲν ἐξηγεῖ τὸν στ. 12) φιλία: ὁ ἔρωσ, δεσμός, ἡ ἔνωσις (πρβλ. ΑΠ 5, 209, 243, 267, 277 κ. ἄ.). Ἐρωσ εἶναι τὸ ἐρωτικὸν πάθος, οὐδαμοῦ ὁ θεός· ὥστε πρέπει νὰ γραφῇ μὲ μικρόν. Εἰς τὸν στ. 13 ἐμποδίζει τὸ π ο λ ὺ σ νὰ νοήσωμεν τὸν θεόν, ὅπως ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται.

5. Ἡ λέξις ζεῦγος δὲν εἶχεν εἰς τοὺς ἀρχαίους τὴν τρυφερὰν σημασίαν πὺν τῆς δίδομεν τώρα· ἔλεγον ἐνίοτε τὸ ζεῦγυμαὶ διὰ νὰ δηλώσωσιν τὸν συζυγικὸν μᾶλλον δεσμὸν καὶ ἰδίως διὰ τὴν γυναῖκα μὲ κάποιαν σημασιολογικὴν ἀπόχρωσιν τείνουσαν πρὸς τὴν ἐννοίαν τοῦ ζυγὸς (πρβλ. καὶ τὸ συνώνυμον σχεδὸν δεδμημένη).

6. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ χρῆσις τοῦ ἐνεστώτος ἔστ' (ἀκόμη καὶ τώρα ἰσχύει ἡ ἐγγύσις) μὲ τὸν παρὰκείμενον γέγον' καὶ τὸν ὑπερσ. ἐζευσίμεθα.

7. Ὁ καὶ δὲν συνδέει μὲ τὸ ὡς μὲ κατεφίλει, ἀλλὰ μὲ τὰ προηγούμενα καὶ ἔχει συμπερασματικὴν σημασίαν (Kühner Gerth § 521, 5). τὸν τόνον τῆς προτάσεως φέρει τὸ ἔλαβε (μὲ κατέκτησεν, μὲ ἐκυρίευσεν πρβλ. στ. 13 παρὰ λαβῶν πρὸς ὁ Πολυβ. 3, 69, 2), ὅπερ καθιστᾷ σαφῆ τὴν διάκρισιν τοῦ αἰρσις καὶ ἔρωσ. Ἡ χρῆσις τοῦ κτίζω μεταφορικῶς εἶναι ἡδη ἀρχαία.

κτηρίζει. Διὰ τὴν κόρην πὺν ἀγαπᾷ καὶ πὺν πιστεύει εἰς τὴν εἰλικρίνειαν τοῦ αἰσθήματος καὶ τὴν σταθερότητα, εἶναι ἡ χειροτέρα ὕβρις, ὅπως καὶ τὸ κατωτέρω (στ. 17) φρεναπάτης, πὺν ἐπιρρίπτει.

Ἔς τὸν κλέφτη τοῦ φιλεῖοῦ καὶ κομπωτῆ τῆς ἀγάπης ὅπου μ' ἐφίλειε καὶ ὠμονε, ποτὲ δὲν μ' ἀπαρνέεται, καὶ τώρα μ' ἀπαράτησε σὰν καλαμὶὰ ὅστων κάμπο.

Ἔτσι κατορθώνει ὁ ποιητὴς νὰ ποιήσῃ τὴν διήγησιν του.

Ἡ ὕβρις τὴν ἀνακουφίζει· ἐπανέρχεται εἰς τὴν διήγησιν. Ὁ ἔρωσ πὺν τὴν ἐκυρίευσεν τὴν κατέχει ἀκόμη μὲ χαριτωμένην ἀφέλειαν τὸ ὁμολογεῖ εἰς τὸν δακτυλικὸν ἐξάμετρον, πὺν κλείει ἡρεμα τὰς δύο παραγράφους τῆς διηγήσεως.

Ὁὐκ ἀπαναίωμαι αὐτὸν (= τὸν ἐραστὴν, Ἐκεῖνον) ἔχουσ' ἐν τῇ [διανοίᾳ].

Εἶναι μία ὁμολογία πρὸς τὸν ἑαυτὸν τῆς καὶ μία δικαιολογία δι' ὅ,τι σκέπτεται νὰ κάμῃ. Ἀποφασίζει νὰ πάγῃ νὰ τὸν εὔρῃ. Εὐρίσκειται τώρα εἰς τὸν δρόμον, ἂν δὲν ἦτο ἡδη ἐξ ἀρχῆς ἐκεῖ. Εἶναι νύκτα καὶ εἶναι μοναχῆ.⁸ Κανένα δὲν ἔχει νὰ τὴν συνοδεύσῃ εἰς τὸ διάβημά τῆς, πὺν τῆς φέρει ἐντροπήν, οὔτε νὰ τῆς φέγγῃ εἰς τὸ σκοτάδι. Μὲ τόνον πονεμένον ἀποτείνεται πρὸς τὰ ἄστρα καὶ τὴν ἱερὰν νύκτα νὰ τὴν ὀδηγήσουσιν.⁹ Τὰ ἄστρα, τ' ἀγαπημένα τῆς ἀστερία, καὶ τὴν Νύκτα, πὺν σκορπᾷ τὸν ἔρωτα εἰς τὴν σιωπηλὴν τῆς ὑποβλητικότητα, πὺν ὑπῆρξε μάρτυς τῆς προτιμῆς τῆς εὐτυχίας, τὴν Νύκτα, πὺν ἐσκέπασε καὶ ἐπροστάτευσεν καὶ — σχεδὸν εἰπεῖν — συνεμερίσθη τὸν ἔρωτά τῆς — τί ὠραῖος χαρακτηρισμὸς τὸ συνερῶσα! — αὐτὴν ἐπικαλεῖται νὰ τὴν συνοδεύσῃ εἰς ἐκεῖνον πὺν ἡ Ἀφροδίτη καὶ ὁ δυνατός τῆς ἔρωσ ἀνίσχυρον θῦμα καὶ αἰχμάλωτον τὴν σύρει. Ἀντὶ τῶν δάδων τοῦ ὑμεναίου¹⁰ φωτίζει

8. Εἶναι ἀσθηρικός ἡ εἰκασία τοῦ Crusius ὅτι συνοδεύεται ἀπὸ τὴν δούλην τῆς καὶ καταστρέφει ὅλην τὴν ὠραιότητα τῆς ἐπικλήσεως.

9. Τὰ ἄστρα καὶ ἡ νύκτα καὶ ἡ σελήνη εἶναι οἱ συνήθεις προστάται καὶ παραστάται τῶν ἐρωτευμένων. Ὡς παράδειγμα παραθέτω τοὺς δύο πρώτους στίχους ἐνὸς ἐπιγράμματος (Α. Π. 5, 191)

Ἄστρα καὶ ἡ φιλέρωσι καλὸν φαίνουσα Σελήνη καὶ Νύξ καὶ ἡ κάμων σύμπλαιον ὀργάνιον.

10. Ὁρθῶς ὁ Crusius τονίζει τὴν χρῆσιν ὄρων τοῦ γάμου ἐδῶ (παράπεμψον ἄγει, συνοδηγόν)· πρόσθετος καὶ τὸ ἐκδοτον (ἐκ τοῦ ὀήματος ἐκδίδωμι). Τὸ πῦρ δὲν εἶναι τῆς ζηλοτυπίας, περὶ τῆς ὁποίας οὐδὲν εἶπε μέχρι τοῦδε, ἀλλὰ τοῦ ἔρωτος.

εις τὸ σκότος τὰ βήματά της ἢ φλόγα τοῦ πάθους, πού τῆς φλογίζει τὴν ψυχὴν. Τὸ ἴδιον ἀκριβῶς λέγει ὁ Ρωμαῖος ποιητὴς Valerius Aedituus (A. Gellii Noctes Atticae 19, 9, 11):

Qui faculam praefers, Phileros, quae nil opus nobis
ibimus sic; lucet pectore flamma satis,

Αὐτὴν τὴν νυκτερινὴν πορείαν μὲ ὄλους τοὺς κινδύνους της καὶ τὴν ἐντροπὴν της, αὐτὸ τὸ ἄδικον, αὐτὸν τὸν πόνον της ἐδημιούργησεν «ὁ ἀρνησιῆς καὶ ψεύτης τῆς ἀγάπης», αὐτὸς πού ἐτόλμησε νὰ ἰσχυρισθῆ ὅτι καμμίαν ἀνάμειξιν δὲν ἔχει ἢ Ἀφροδίτῃ εἰς τὸν Ἔρωτα, αὐτὸς, πού μὲ τὴν ὑπερηφάνειάν του δὲν θὰ ἐδέχετο οὐδὲ τὸ ἐλάχιστον παράπτωμα ἐκ μέρους της.¹¹

Ἡ σκέψις αὐτὴ τὴν ἐξαγριώνει, εὐρίσκεται ἤδη πρὸ τῆς κατοι-

11. Τὸ χωρίον, ὅπως ἄλλως τε μὲ ὄλην τὴν φαινομενικὴν του ἀπλότητα καὶ δολόκληρον τὸ ποίημα, παρέχει σημαντικὰς δυσκολίας. Συνήθως ὡς ὑποκ. εἰς τὸν στ. 16 θεωροῦν τὰ ταῦτα· ἀλλὰ εἶσι δὲν ἐξηγεῖται τὸ χωρίον· «αὐτὰ μ ο ὕ κ ά μ ν ο υ ν κ α κ ό ν, αὐτὰ μ ο ὕ κ ά μ ν ο υ ν π ό ν ο ν» ποῖα; τὸ ὅτι γυρίζω εἰς τοὺς δρόμους τὴν νύκτα; ἀλλ' αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι τῆς ἀδικίας τὸ περιεχόμενον, ὄχι ἡ αἰτία. Ἐπειτα τὸ ἀ δ ι κ ε ῖ δὲν πρέπει νὰ τὸ χωρίσωμεν ἀπὸ τὸ κατωτέρω ἀ δ ι κ ί α ν, μὲ τὸ ὅποιον ἔχει καταφανῆ ἀντιστοιχίαν. Ἐπομένως τὸ τ α ὕ τ α (τουτέστι τὸ ὅτι γυρίζω κτλ.) πρέπει νὰ θεωρηθῆ σύστοιχον ἀντικείμενον εἰς τὰ δύο ῥήματα, ὑποκ. δὲ ἐ κ ε ῖ ν ο ς, ὅπερ ἐπαναλαμβάνεται εἰς τὸ ὄ φ ρ ε ν α π ά τ η ς. Ἡ παρουσία παραγράφου καὶ διπλῶν στιγμῶν δὲν ἐμποδίζει· πρβλ. στ. 4 καὶ 9, ὅπου εἶναι μετὰ τὸν καί. Δυσκολίαν μεγαλύτεραν παρέχουν οἱ στ. 19 καὶ 20· ἡ λέξις μ ε τ α ἰ τ ῖ α ν δὲν εἶναι βεβαία ἀνάγνωσις (μόνον τὸ α ἰ τ ῖ α ν εἶναι ἀσφαλές) καὶ ἀπὸ τὸν ἐπόμενον στίχον ἀναγινώσκεται ἀσφαλῶς . . . η ν ε γ κ ε . ν τ ῆ ν τ υ χ ο ὕ σ α ν ἀ δ ι κ ί α ν. Ὁ Grenfell συνεπλήρωσε λ ί α ν ὄχι ἐπιτυχῶς, ὁ Wil. ν ὕ ν, ὅπερ ὁμοῦ δὲν δύναται ν' ἀναγνωσθῆ εἰς τὸ πρωτότυπον (ἴδε New classical fragments and other greek and latin Papyri edited by B. Grenfell and A. Hunt Oxford 1897 σ. 209—11), ὁ δὲ Cr. κατὰ τὸν Blass τελευταίως ο ὕ κ ἦ ν ε γ κ' ἐ μ ῆ ν καὶ ἐξηγεῖ: juvenis ipse libidinibus ludens et verum amorem deridens leve meum peccatum non tulit. Ἀλλὰ πούθενά δὲν ἀναφέρεται, ὅτι ἑπταισεν ἢ κόρη εἰς τίποτε. Τοῦναντίον τονίζει τὴν ἀθρότητα της, καὶ τὸ ὅτι ἐφεῦθεν ὁ ἀπίστος ἀφορμὴν ἐριδος· ἢ δὲ τελευταία της πρόκλησις ν' ἀναφερθῶν εἰς τοὺς φίλους των, ο ἶ κ ρ ι ν ο ὕ σ ι τ ῖ ς ἀ δ ι κ ε ῖ, διαπνέεται ἀπὸ τὴν πεποιθῆσθαι, ὅτι οἱ φίλοι θὰ τῆς ἀποδώσουν καὶ τὸ δικαίον καὶ τὸν ἀγαπημένον της. Ἀφίνω ὅτι καὶ ἡ σύναψις τῶν λέξεων ἐ μ ῆ ν τ ῆ ν τ υ χ ο ὕ σ α ν δὲν εἶναι πιθανή. Ἀλλὰ καὶ τοῦ Wil ἡ ἐρμηνεία ἦτις ἀφορμάται ἀπὸ δύο ὀλιγώτερον, κατὰ τὸν Grenfell, πιθανὰς γραφὰς μ ο υ α ἰ τ ῖ α ν ν ὕ ν καὶ ἀπὸ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Κ ὕ π ρ ι ς=ἔρωτ. ἡδονή (περὶ οὗ

κίας τοῦ ἀπίστου, ὅστις αὐτὴν ἴσως τὴν στιγμὴν θὰ διασκεδάσῃ μὲ ἄλλην. Τὸ μέτρον καθίσταται ζωηρότερον· εἰς εἴκοσι παθητικούς δοχμίους (βασικὴ μορφή $\bar{u} \underline{uu} \bar{u}$) δίδει διέξοδον εἰς τὸ σφοδρὸν της πάθος, καὶ αἱ πολυσύλλαβοι μετοχαὶ (καταλειμμένη, μεμονωμένη, ἀποκεκλειμένη) ἐπανερχονται εἰς τὸ τραγούδι της προσδίδουσαι ἓνα θλιβερόν τόνον εἰς αὐτό.

Ἀποτείνεται πρὸς ἐκείνον· αἰσθάνεται ἡ ζηλοτυπία νὰ τῆς φέρῃ μανίαν, ἢ φλόγα τοῦ ἔρωτος νὰ τῆς κατακαίῃ τὴν ψυχὴν μέσα εἰς τὴν ἐγκατάλειψιν της. Ἀφοῦ δὲν τὴν δέχεται πλέον, ἀφ' οὗ δὲν ἔχει ἐκείνον νὰ σφίγγῃ εἰς τὴν ἀγκάλῃν της, ἄς τῆς ὀψῆ τουλάχιστον τὰ ἄνθη, πού στολίζουν τὴν κεφαλὴν του, καὶ ἰδικόν του, καὶ πού ἤλθεν εἰς ἐπαφὴν μὲ τὸ σῶμα του¹² νὰ τὴν παρηγορῆ εἰς τὴν μοναξιάν της (A. Π. 5, 136).

Ἐδῶ ἡ κόρη σταματᾷ· περιμένει ἀπάντησιν, ἀλλὰ κανεὶς δὲν ἀκούει τὴν παράκλησίν της. Ἀλλάσσει τὸν τόνον τῆς φωνῆς, τὸν κάμνει ἰκετευτικόν, τὸν προσφωνεῖ κύριε (ἀφέντη) ὅπως συνήθιζαν τότε νὰ ὀνομάζουσαν τοὺς ἄνδρας τῶν αἰ γυναῖκες (Martialis 10, 68, 5) ὅπως ἡ ἴδια τὸν προσεφώνει τὰς ἡμέρας, πού τὸν εἶχεν κοντὰ της. Ἄς μὴ τὴν ἀφήσῃ ἔξω κλεισμένην· ἄς τὴν δεχθῆ κοντὰ του, σκλάβα μὲ προθυμίαν νὰ τὸν ὑπηρετῆ. Τόσος εἶναι ὁ πόθος της νὰ τὸν βλέπῃ! Ἡξεύρει πόσον κόπον θὰ τῆς κάμνη νὰ εἶναι βορὰ τῆς ζηλοτυπίας της καὶ νὰ εἶναι ὑποχρεωμένη νὰ σιωπᾷ, νὰ ὑποφέρῃ· ἡξεύρει ἀκόμη πόσον

ἴδε σημ. 4) καὶ ἐξηγεῖ: ὅστις ἠρνεῖτο πρωτότερα ὅτι ἀπέβλεπε ν' εἰς τὴν ἡδονὴν τῶρα (π ο ὗ τ ῆ ν ἀ π έ λ α υ σ ε ν) μὲ τὴν π ρ ώ τ ῆ ν ἀ φ ο ρ μ ῆ ν μ' ἀ φ ί ν ε ι, δὲν εἶναι πιθανή. Τὸ π ρ ὶ τ ο ὕ δὲν χρειάζεται ἀπαραιτήτως ἀντίθεσιν μὲ ἓνα ν ὕ ν· ἐδῶ ἔχει τὴν ἐξησθενημένην σημασίαν τοῦ ἄ λ λ ο τ ε· τὸ δὲ ἐ ρ ἄ ν λέγεται ἐδῶ γενικῶς περὶ τοῦ ἔρωτος καὶ ὄχι περὶ τοῦ ἔρωτός των. Ἐπειτα ἡ ἐρμηνεία αὕτη δὲν ἐξηγεῖ ἐπαρκῶς τὸ μ έ γ α φ ρ ο ν ὶ ν. Δι' αὐτὸ συνεπλήρωμα ο ὕ κ ἦ ν ε γ κ ε ν ἄ ν καὶ ἠρμήνευσα ὅπως βλέπει κανεὶς εἰς τὸ κείμενον. Ἡ ἀρνησις τῆς ἀναμύσεως—καὶ φυσικὰ τῆς ἐγγυήσεως τῆς θεᾶς— εἰς τὸν ἔρωτα προσάγεται ὑπὸ τῆς κόρης ὡς δεῖγμα τῆς ἀλαζονείας του καὶ ἀπόδειξις τοῦ πόσον ὀλιγώτερον ἀνεκτικὸς θὰ ἦτον ἐκεῖνος, ἂν ἡ κόρη ἑπταίε καὶ εἰς τὸ ἐλάχιστον. Εἶναι σκέψις πού πολὺ φυσικὰ παρουσιάζεται εἰς τὸν ἀδικημένον καὶ μὲ πολλὴν φυσικότητα τὴν ἐξωτερικεῖν ἢ ἀπλοϊκῆ κόρη.

12. Τὸ χ ρ ω τ ῖ ς ο μ α ἰ ἔχει καθαρὰ ρεαλιστικὴν ἔννοιαν (ὡς τὸ χ ρ ω τ ῖ χ λ ι α ἰ ν ο μ α ἰ τοῦ Μελεάγρου ΑΠ 5, 172 καὶ 151), καὶ πού δίδει εἰς τὸ ποίημα ἰσχυρὸν τόνον φυσικότητος.

άνοητον είναι να μένη προσκολλημένη εις ένα. 'Αλλά τὸ δέχεται, διότι ὁ ἔρωσ μέσα εις τὴν μοναξιάν τῆς φέρει μανίαν.¹³

'Εκεῖνος ἐξακολουθεῖ νὰ σιωπᾷ· καὶ ἡ κόρη ἐκτρέπεται εἰς ἀπειλὰς. Κανείς δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἀντισταθῇ εἰς τὴν μανίαν τῆς, ὅταν τὴν πιάσῃ ὁ θυμὸς. Ἡ σκέψις ὅτι ἐκεῖνη κοιμᾶται μοναχῇ, ἐνῶ ἐκεῖνος τρέχει νὰ διασκεδάσῃ εἰς ἄλλης ἀγκάλῃν τὴν κάμνει ἔξω φρενῶν. 'Αλλ' ἡ ἀπειλὴ δὲν διαρκεῖ πολὺ, καὶ ὁ θυμὸς ἀκόμη ὀλιγώτερον. Διατί νὰ θυμώσουν; Εἰς τὸ ἐξῆς ὅταν παλώσουν πρέπει ἀμέσως νὰ ἀγαπῶσιν καὶ πάλιν. Διατί τοὺς ἔχομεν τοὺς φίλους μας παρὰ διὰ νὰ κρίνουν τίς ἐκ τῶν δύο μας πταίει;

*
* *

'Εδῶ τελειώνει τὸ ἀκέραιον μέρος τοῦ ποιήματος. Ποία εἶναι ἡ ἔκβασις δὲν εἶναι δυνατόν νὰ μαντεύσωμεν. 'Αλλὰ καὶ τὸ διατηρούμενον μέρος μᾶς εἶναι ἀρκετόν, διὰ νὰ ἐντροφήσωμεν εἰς τὸ μικρὸν ἀριστούργημα. Γραμμένον εἰς τὴν ἀπλὴν γλῶσσαν τῆς ἐποχῆς,¹⁴ εἰς ὕφος ἀσυνάρτητον, διακοπτόμενον, νομίζει κανείς, ἀπὸ τὰ φλογερὰ τῆς κόρης

13. 'Επανῆλθα εἰς τὴν ὑποψίαν τοῦ Grenfell, ὅτι ἐδῶ ἔχομεν μετοχὴν τοῦ ῥήματος ἐπιμανῶ. Τοιοῦτον ῥῆμα, εἶναι ἀληθές, δὲν παρεδόθη ἄλλοθεν· ἀλλ' οὔτε τὸ συνοδηγὸς εἶναι γνωστὸν ἄλλοθεν, ἠδύνατο δὲ κάλλιστα νὰ σχηματισθῇ ἐκ τοῦ ἐπιμανῆς, ὅπως τὸ γυναικομανῶ, ἐκ τοῦ γυναικομανῆς καὶ νὰ σημαίνῃ ὅ,τι καὶ τὸ ἐπιμανοματι (πρὸβλ. ἐπιφέρω—ἐπιφορῶ κτλ) μετὰ τὸ ὄραν πρέπει νὰ στίξωμεν, νὰ τ νοήσωμεν δὲ καὶ ὡς ὑποκ. τοῦ ἔχει (τὰ ἀσύνδετα ἐδῶ δὲν εἶναι σπᾶνα). Ἡ κόρη δέχεται (εὐδοκεῖ) νὰ γίνῃ δούλη του, διότι εἶναι τρελλὴ ἀπὸ πόθον νὰ τὸν βλέπῃ· αὐτὸ εἶναι βαρὺ καὶ εἶναι ἐπίσης ἀνόητον νὰ μένη ἔτσι προσκολλημένη εἰς ένα. 'Αλλὰ τὸ δέχεται (αὐτὸ πρέπει νὰ νοηθῇ καὶ αὐτὸ δικαιολογεῖ ὁ γάρος)· διότι ἡ μοναξιά εἶναι χειροτέρα. Δυστυχῶς δὲν ἐτονίσθη ἡ διάκρισις τοῦ ἄφρων καὶ τοῦ μάλνεσθαί καὶ δι' αὐτό ἴσως δὲν ἐξηγήθη καλῶς τὸ χωρίον. Ὁ τύπος τοῦ Cr. ἐπιμανοῦς ἀντὶ ἐπιμανεῖς εἶναι ἀνήκουστος καὶ μετὰ τὴν οὐρανὸν τοῦ λόγου δὲν δυνατόν. Ἄλλον τρόπον νὰ ἐξηγηθῇ τὸ χωρίον, χωρὶς νὰ μεταβάλωμεν εἰς ἐπιμανῶς ἐπιμανῶς ἐραν κατὰ τὸν Diels καὶ Wil. (ὅπερ καὶ ἄλλως δὲν εἶναι εὐπρόσδεκτον, δὲν βλέπω παρὰ νὰ στίξωμεν μετὰ τὸ δουλεύειν καὶ νὰ θεωρήσωμεν τὸ ἐπιμανοῦς ὡς ἀντικείμενον τοῦ ὄραν—τὸ νὰ βλέπῃ κανεὶς (τὸν ἀγαπημένον του) ἐρωτευμένον (μετ' ἄλλην) παρέχει κλ.π. Πρὸς τοῦ ὄραν μετὰ γενικῆς. Ἀπομν. 1, 1, 11 Βάτραχ. 815 Τραχινίαι 394 Ἄρατος 430.

14. Οὗς κυνισμοὺς προσέθεσεν ὁ ποιητὴς ἐπίτηδες, ἴσως, διὰ νὰ δηλώσῃ τὴν τότε ὀμιλουμένην εἰς τὴν Αἴγυπτον γλῶσσαν.

ἀναστενάγματα μετὰ τὰ ἀσύνδετα τὰ συχνά, ποὺ ζωγραφίζουσι τόσο φυσικὰ τὴν ἔκρηξιν τῶν αἰσθημάτων εἰς τὴν ἀπλοϊκὴν τῆς ψυχῆν, ἢ ὅποια περισσότερον αἰσθάνεται παρὰ σκέπτεται, μετὰ τὸν γνησίως λαϊκὸν ἔθελισμὸν εἰς τὰς ἐκφράσεις ποὺ δὲν ἐλαττώνει διόλου τὴν εὐγενικότητα τοῦ αἰσθήματος, ἀλλ' ἐπαυξάνει τὴν ἐντύπωσιν τῆς εἰλικρινείας καὶ παθητικότητος τοῦ ἄσματος, ὑπῆρξε δι' ἡμᾶς μία ἀποκάλυψις μέσα εἰς τὴν ἐξεζητημένην λεξιθρίαν τῶν συγχρόνων ποιητικῶν ἔργων, καὶ παρόμοιον μετὰ τὰ δημοτικὰ τραγούδια παραπλεύρως τῶν γλυκεροτήτων τῆς Φαναριωτικῆς Μούσης τοῦ Χριστοπούλου.

'Αποκάλυψις ἀκόμη δι' ἡμᾶς εἶναι καὶ τὸ λογοτεχνικὸν εἶδος εἰς τὸ ὅποιον ἀνήκει· εἶναι ἓνα δείγμα, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, τῆς λαϊκῆς θεατρικῆς παραγωγῆς, ἢ ὅποια μᾶς εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ilarwdia* ἢ *μαγωδία* καὶ ὑπὸ τὸ ἀκόμη γενικώτερον ὄνομα τῶν *ἰωνικῶν ἄσματων*, τὰ ὅποια ἐτραγουδοῦσαν ἀπὸ σκηπῆς γυναικῆς ἀοιδοὶ ἢ ἄνδρες μετὰ γυναικείαν περιβολήν, συνοδευόμενοι ἀπὸ μουσικὴν καὶ μιμικὰς παραστάσεις. Κᾶτι ποὺ ἀντιστοιχεῖ πλήρως εἰς ὅ,τι ἡμεῖς ὀνομάζομεν ἐπιθεώρησιν ἢ Variété, καὶ τοῦ ὁποίου ἐπιβίωσις εἶναι, ὅπως ἀπέδειξεν ἡδὴ ὁ ἐν Βερολίῳ καθηγητὴς H. Reich, τὸ τραγούδι, ποὺ συνοδεύει τὰς παραστάσεις τοῦ Καραγκιόζη¹⁵

Ὅτι δὲν ἀπετέλει τὸ ποιῆμα τὴν ὅλην παράστασιν εἶναι προφανές· θὰ ὑπῆρχε πιθανώτατα δράσις καὶ δραματικὴ πλοκή, ὅπως εἰς τὴν σημερινὴν Opera ἀπὸ τὴν ὁποίαν ὁ γράψας τὸν πάπυρόν μας, ἐπῆρε μόνον τὰ λόγια (libretto) ἑνὸς ἄσματος, τὸ ὅποιον θὰ εἶχε γίνῃ καθ' ἑαυτὸ πλέον δημοφιλὲς καὶ ἐτραγουδεῖτο αὐτοτελῶς.

Τὸ μέτρον τοῦ ποιήματος δὲν εἶναι βέβαιον. Ὑπῆρξαν μάλιστα

15. Εἰς τὸ ἴδιον εὐτυχῶς μέρος τῆς Αἴγυπτου εὐρέθη ἐπὶ ὀστράκου ἀπόσπασμα ἄλλου παρομοίου μύθου, τὸ ὅποιον συμπλῆτει εἰς πολλὰ κατὰ λέξιν μετὰ τὸ παράπονον τῆς κόρης. Τὸ ἐδημοσίευσεν ὁ Th. Reinach (*Melanges Perrot*) καὶ ὁ Crusius εἰς τὴν δὴν ἔκδοσιν τοῦ Ἡρόνδα σ. 137-8. Εἶναι διάλογος μεταξὺ δύο φίλων, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ ἓνας μεθυμένος γυρίζει εἰς τοὺς δρόμους καὶ κωμάζει πρὸς τὴν καλὴν του, ἐνῶ ὁ ἄλλος τὸν συμβουλεύει νὰ εἶναι φρόνιμος· ὁ στ. 7 κ. ἔ. ἔχει οὕτω:

ἐπὶ δέ τινα κῶμον ὀπλιζομαι
τραῦμα φιλιῆς ἔχω τι παρὰ Κύπριδος ἄθελον
ἔρωσ μ' ἔλα[β] ὁ γόης· εἰς τὴν ψυχῆν μου εἰσπε-
σῶν ποιεῖ μ[ε] παραφρονεῖν.

πολλοὶ οἱ ὅποιοι ἐνόμισαν ὅτι εἶναι ἑυθιμικός πεζὸς λόγος. Ἄλλ' ἢ ἀνάλυσιν νοῦ Wilamowitz ἂν καὶ μεταβάλλει κάπου κάπου τὸ κείμενον εἶναι πειστικὴ ἀρκετὰ καὶ ταύτην ἐνισχύει ἡ ὁμοιότης τοῦ ποιήματος κατὰ τὸ μέτρον μὲ τὰς μονωδίας τοῦ Πλάτου, τῶν ὁποίων δὲν ἦτο δυνατὸν προτοῦ νὰ εὐρωμεν τὸ Ἑλληνικὸν πρότυπον (Leo Die plautinische cantica und die hellenistische Lyrik, Berlin 1897). Βέβαιον πάντως εἶναι οἱ δόγματι τῶν στ. 21 - 29. Θὰ ἤθελα ὅμως ἐδῶ νὰ ἐπιστήσω τὴν προσοχὴν εἰς κάποιαν ἑυθιμικὴν συμμετρίαν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν συλλαβῶν καὶ τοῦ τόνου τῆς λέξεως, ἡ ὁποία δὲν μοῦ φαίνεται νὰ εἶναι τυχαία. Ἡ πρώτη π. χ. παράγραφος ὡς ἐξῆς διατασσομένη μᾶς δίδει τὸ σχῆμα αββαββγγ.

ἐξ ἀμφοτέρων

τῆς φιλίης¹⁶ Κύπρις

ὅταν ἀναμνησθῶ, ὡς με κατεφίλει

ἐπιβούλως μέλλων με καταλιμπάνειν

Ἡ δευτέρα παράγραφος εἶναι ἀκόμη συμμετριωτέρα αββαβδδγ

ἀκαταστασίας

καὶ ὁ τὴν φιλίην

ἔλαβε μ' ἔρωσ

τῇ διανοίᾳ

Δὲν εἶναι τοῦ θεματός μας νὰ εἰσέλθω, ἐν ἐκτενεστερον εἰς τὸ ζήτημα. Εἶναι γνωστὸν, ὅτι τὸ πρῶτον δεῖγμα ἑυθιμικῆς ποιήσεως ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ τόνου τῶν λέξεων—ὅπως εἶναι τὰ μέτρα ὅλων τῶν νεωτέρων Ἑθνῶν—εἶναι δύο ποιήματα Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ (4. αἰών μ. Χ.). Ἄλλὰ πολὺ πρὸ αὐτοῦ ὁ Βάβριος λαμβάνει ὑπὸ ὄψιν του τὸν τονισμὸν (2. μ. Χ.) καὶ ἀκόμη παλαιότερα πολλοὶ ἐπιγραμματικοὶ εἰς τὸν 2ον στίχον τοῦ ἐλεγειακοῦ διστίχου. Ἐνα σχόλιον μάλιστα εἰς τοὺς δύο ὕμνους τοῦ Γρηγορίου μᾶς λέγει ῥητῶς, ὅτι ἔγιναν κατὰ πρότυπον τῶν μίμων τοῦ Σώφρονος, οἵτινες ἦσαν πεζὰ γραμμένοι ἀλλ' εἶχαν ἰδικὸν τῶν ἑυθιμῶν (Test. 9 Kaibel). Φαίνεται λοιπὸν οὐ πολὺ προτύτερα εἶχεν ἀρχίσει νὰ λαμβάνηται ὑπ' ὄψιν ὁ τόνος¹⁷ καὶ δὲν

16. Λισυλλάβως.

17. Ὁ Wilamowitz (Griech. Verokunst 45²) ἐπιστῆ τὴν προσοχὴν εἰς χωρίον τι τοῦ λόγου τοῦ Ἀγάθωνος ἐν τῷ Πλατωνικῷ Συμποσίῳ.—

εἶναι ἀπίθανον εἰς τὰ σφζόμενα ταῦτα δημόδη λογοτεχνήματα τῶν Ἑλληνιστικῶν χρόνων νὰ ἀνεύρωμεν τὴν ἀρχὴν τῆς ἑυθιμικῆς ποιήσεως τῶν Βυζαντινῶν καὶ τῶν νεωτέρων λαῶν.

Λιψία.

I. ΣΥΚΟΥΤΡΗΣ

ΦΑΙΔΡΑ — ΙΠΠΟΛΥΤΟΣ — ΜΥΡΡΑ

«Vitae sequere naturam ducem»
Seneca.

Ἄλλες οἱ ἀρχαῖες καὶ νεώτερες λογοτεχνίαι τοῦ κόσμου μὲ φρίκη ἀντίκρυσαν τὴν ἁμαρτία, ποὺ προσβάλλει τὴ φύση καὶ τὸ στοιχεῖο αὐτὸ παρουσιάζεται παντοδύναμο μέσα στὰ βάρη τῆς οὐσίας τῆς τραγωδίας. Καὶ ξεχωριστὰ ἡ ἑλληνικὴ τραγωδία, ποὺ στάθηκε περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο πνευματικὸ δημιούργημα πρὸ κοντὰ μὲ τὴ φύση, παίρνοντας τοὺς ζωντανοὺς ἀκόμη μὲ τραγικὸ βάρη μύθους, ἔφερε συχνὰ σὲ σύγκρουση αὐτὴ τὴν ἴδια τὴ φύση μὲ τὴν ἁμαρτία, ποὺ πρόσβαλε τοὺς νόμους τῆς. Ὑψώνεται μπροστὰ μας ἐπιβλητικὸς ὁ γιομάτος φρίκη μῦθος τοῦ Οἰδίπου, ποὺ ἀφοῦ ἔλυσε τὸ αἵνιγμα τῆς Σφίγγας κ' ἔπεσε, καθὼς λέει ὁ Νίτσε στὸ πρῶτο παρὰ φύση ἔγκλημα, ἔγινε ὁ φονιάς τοῦ πατέρα του καὶ ὁ ἀνύποπτος ἄντρας τῆς μητέρας του. Ὅλο τὸ βάρη τῆς φύσης πάλλεται μέσα στὸν «Οἰδίποδα τύρανο» τοῦ Σοφοκλῆ καὶ μόνο στὸν «Οἰδίποδα ἐπὶ Κολωνῶ» χύνεται λίγο φῶς ἐξαγνισμοῦ γύρω στὸν ἥρωα, ποὺ πλήρωσε μ' ἓνα μαρτύριο τὴν ἁμαρτία του.

Ἄλλο τόσο μεγάλος τραγικὸς μῦθος τῆς ἁμαρτίας τῆς παρὰ τὴ φύση εἶναι ὁ μῦθος τῆς Φαίδρας. Ἡ παράνομη ἐρωτικὴ ἁμαρτία ἔγινε τὸ θέμα πολλῶν λογοτεχνημάτων καὶ ὑψηλότερης μὰ καὶ λαϊκῆς παραγωγῆς. Πρῶτο στὴ σειρά καὶ στὴν ἀξία ἀκόμη λογοτέχνημα εἶναι «Ὁ Ἰππόλυτος στεφανηφόρος» τοῦ Εὐριπίδη. Ἡ Φαίδρα, θυγατέρα τοῦ Μίνωα καὶ τῆς Παισιφίας, ἔρχεται, ἀκολουθώντας μαζί μὲ τὴν ἀδελφὴ τῆς Ἀριάδνη τὸ Θησέα, στὴν Ἀθήνα. Ἐκεῖ σὲ μὴν ἀπουσία τοῦ Θησέα ἀγαπάει τὸ γιό του τὸν Ἰππόλυτο καί, χτυπημένη ἀπὸ τὸ παράνομο ἐρωτικὸ πάθος, ποὺ ἱκανοποίησι δὲν εἶταν μορετὸ νὰ βρῆ, ἀποφασίζει νὰ πεθάνη. Μὰ ἡ «Τροφός», στὴν ὁποία ἡ Φαίδρα ἀναγκάστηκε νὰ ὁμολογήσῃ τὸ κακό, ποὺ τὴν ἔδεσσε, τῆς ὑπόσχεται νὰ τῆς

βοή γιατρικό για τὸν πόνο της. Κ' ἡ Φαίδρα ἀνύποπτη δέχεται τὴν προσφορά της. Ἡ Τροφὸς βρίσκει τὸν Ἰππόλυτο καὶ τοῦ ξηγᾷ τὴν ἀληθινὴ αἰτία τοῦ μαρασμοῦ τῆς βασίλισσας. Ὁ Ἰππόλυτος ὅμως, ἀληθινὸς γιὸς μιᾶς ἀμαζόνας, ἀγαναχτεῖ γιὰ τὴν πρόταση τῆς τροφοῦ. Ἡ Φαίδρα μὲ τὸ χορὸ στὸ πλάϊ, ἀκούει τὰ λόγια τοῦ Ἰππόλυτου καὶ τῆς τροφοῦ καὶ καταλαβαίνει τὴν προδοσία. Δὲν τῆς μένει τότε τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ πεθάνη. Λόγια ὑψηλὰ βγαίνουν τὴν τελευταία στιγμή ἀπὸ τὸ στόμα της. (στ. 717)

«Οὐ γάρ, ποτ' αἰσχνῶ γε Κρησίους δόμους,
Οὐδ' ἐς πρόσωπον Θεσέως ἀφίξομαι
Αἰσχροῖς ἐπ' ἔργοις οὐνεκ' ψυχῆς μιᾶς»

Καὶ πεθαίνει. Τῇ στιγμῇ ὅμως, ποὺ ὁ ἄγγελος ὀρμητικὸς φωνάζει γύρω τὸ θάνατο τῆς βασίλισσας, φτάνει ὁ Θεσέας. Γυρεύει νὰ βοῆ τὴν αἰτία τοῦ σκοτωμοῦ τῆς Φαίδρας καὶ βρίσκει ἕνα γράμμα. Διαβάζοντας το βγαίνει ἔξω ἀπὸ τὸν ἑαυτό του. Δὲν μπορεῖ πιά νὰ κρατήσῃ τὸ μυστικό:

«Ἰππόλυτος εὐνῆς τῆς ἐμῆς ἔτλη θιγεῖν
Βίβ, τὸ σεμνὸν Ζηνὸς ὄμμ' ἀτιμάσας». (στ. 881)

Γιομᾶτος ἀγανάχτηση καταριέται τὸ παιδί του, τὸν Ἰππόλυτο. Ὁ Ἰππόλυτος ἔρχεται νὰ τοῦ δικαιολογηθῇ μὰ ὁ Θ. δὲν ἀκούει πιά. Ἀναγκάζεται νὰ φύγῃ ἀπὸ τὰ ἀγαπημένα τοῦ κυνηγιοῦ του μέρη, στέροντάς τους ἕνα παθητικὸ ἀποχαιρετισμὸ. Κι ὁ χορὸς ἀρχινᾷ τὸ θρηνητικὸ του μοιρολόγι (1120):

Ἦ ψάμαθοι πολιήτιδος ἀκτᾶς,
Δρυμὸς τ' ὄρειος, ὅθι κυνῶν
Ἦ κυπόδων ἐπέβας μετὰ θήρας ἐναίρων
Δίκτυναν ἀμφὶ σεμνάν.

Κι ὅταν τελειώνει τοῦ χοροῦ τὸ τραγούδι μπαίνει ὁ ἄγγελος καὶ περιγράφει τὸ φρικιαστικὸ σκοτωμὸ τοῦ Ἰππόλυτου πάνω στὰ κατάβραχα τῆς θάλασσας, μέσα ἀπὸ τὴν ὁποία πρόβαλε τὸ ἐγδικητικὸ τέρας τοῦ Ποσειδῶνα. Μὰ ὁ Θεσέας δὲν σκύβει στὸ βᾶρος τῆς συφορᾶς ἀκόμη, γιὰ τὴν παραδέχεται τὴν ἐνοχὴ τοῦ Ἰππόλυτου. Τότε ἡ προστάτισσα θεὰ ἢ Ἄρτεμις, σὰν θεὰ ἀπὸ μηχανῆς λύνει τὸν κόμπο τῆς τραγωδίας, κηρύχοντας στὸ Θεσέα τὴν ἀθωότη τοῦ Ἰππόλυτου. Οἱ δοῦλοι φέρνουν μισοπεθαμένον τὸν Ἰππόλυτο, ποὺ λέει κάποια στερονὰ λόγια στὴν Ἄρτεμιν καὶ συχωράει τὸν πατέρα του. Καὶ ὁ χορὸς μὲ τὰ λόγια του κλείνει τὸ δράμα: (1455).

«Κοινὸν τὸδ' ἄχος πᾶσι πολίταις
Ἦλθεν ἀέλπτως.
Πολλῶν δακρῶν ἔσται πίτυλος·
Τῶν γὰρ μεγάλων ἀξιοπενθεῖς
Φῆμαι μᾶλλον κατέχουσιν.

Ὑστερα ἀπὸ τὴν τραγωδία τοῦ Εὐριπίδη ἔρχεται ἡ τραγωδία τοῦ Σενέκα «Ἡ Φαίδρα». ¹⁾ Ὁ Σενέκας ἀκολουθεῖ στὰ περισσότερα σημεῖα τῆς πλοκῆς τὸν Εὐριπίδη. Τὸ δράμα ἀνοίγει μὲ ἕνα μεγάλο μόνολογο τοῦ Ἰππόλυτου γιομᾶτο φυσικὲς περιγραφές, μὲ τίς ὁποῖες, καθὼς χαριτωμένα παρατηρεῖ ὁ κ. Léon Hermann, ὁ ποιητῆς δὲν εἶταν καὶ πολὺ στενὰ σχετικὸς. Ἀκολουθεῖ ἡ γνωστὴ σκηνὴ μὲ τὸν τροφόν, ποὺ τὰ λόγια της δὲν ταιριάζουν καθόλου σ' ἕνα ἀπλοϊκὸ στόμα. Καὶ ἡ πλοκὴ συνεχίζεται ὅπως καὶ στὸν Εὐριπίδη. Ὁ Σενέκας ὅμως νεωτερίζει κάπως, γιὰ φέρνει τὴ Φαίδρα ἀντιμέτωπη μὲ τὸν Ἰππόλυτο. Ἡ Φαίδρα ἐσχύνεται σ' ἕνα ἐρωτικὸ παραμιλητό, ποὺ στὸ τέλος ἐξοργίζει τὸν Ἰππόλυτο καὶ τὸν κάνει νὰ σύρῃ τὸ σπαθί του γιὰ νὰ τὴν σκοτώσῃ. Ὡραία τότε ἔρχεται ἡ ἀπάντηση τῆς Φαίδρας (711):

Maius hoc voto meo est,
Salvo ut pudore manibus immoriar tuis.

Ὁ Ἰππόλυτος συγκρατεῖ τὸ σπαθί του καὶ φεύγει φωνάζοντας τὰ ὄμορφα λόγια: «O Silvae, o ferae!».

Ἡ σκηνὴ τότε ἀλλάζει. Ἡ τροφὸς, ποὺ κατάλαβε πὼς ὅλα πιά εἶταν χαμένα φωνάζει, κρατώντας στὸ χέρι της τὸ σπαθί τοῦ Ἰππόλυτου, καὶ κηρύχνει στὸ λαὸ πὼς ὁ Ἰππόλυτος θέλησε νὰ βιάσῃ τὴ βασίλισσα. Κ' ἐνῶ ὁ χορὸς λέει τὸ φιλοσοφικὸ του μόνολογο ²⁾ παρουσιάζεται ὁ Θεσέας. Ἡ τροφὸς τοῦ λέει τὸ σκοπὸ ποῦχε ἡ Φαίδρα νὰ πεθάνη. Ὁ Σενέκας καὶ πάλι σὲ τοῦτο τὸ σημεῖο νεωτερίζει. Φέρνει τὴν

1. Σήμερα πιστεύεται ἀπὸ ὅλους ὅτι οἱ ἐννέα λατινικὲς τραγωδίαι, δηλ. ὁ Ἡρακλῆς μαινόμενος, αἱ Τρωάδες, αἱ Φοίνισσαι, ἡ Μήδεια, ἡ Φαίδρα, ὁ Οἰδίπους, ὁ Ἀγαμέμνων, Θυέστης καὶ ὁ Ἡρακλῆς ἐπὶ τῆς Οἴτης εἶναι γνήσια ἔργα τοῦ λατινοῦ φιλοσόφου. Πολλοὶ μάλιστα πιστεύουν τὸ ἴδιο καὶ γιὰ τὴν Octavia (Πρβλ.: A. Siegmund, zur kritik der Tragödie Octavia 1910—A. Pease: Is the Octavia a play of Seneca? στὴν Classical Journal, 15, 1920). Στὴ «Φαίδρα» οἱ σφιχτοδεμένες φιλοσοφικὲς σκέψεις μᾶς δείχνουν τὸν πραγματικὸν ποιητῆ.

2. Ἀπὸ τὸ μόνολογον αὐτὸν ἀντιγράφω δύο διαμαντένιους στίχους (773):
«Res est forma fugax; quis sapiens bono
confidat fragili?».

Ίδια τῆ Φαίδρα μπροστά στο Θησέα: ἀπὸ τὰ χεῖλη της μαθαίνει τίς ἐγκληματικὲς προσπάθειες τοῦ γιοῦ του. Ἐδῶ πάλι ξαναρχίζει ταχτικά ἡ πλοκὴ τοῦ Εὐριπίδη. Ὁ Θησέας καταριέται τὸ γιό του καὶ ἀργότερα ὁ ἄγγελος φέρνει τὴν εἶδηση τοῦ σκληροῦ σκοτωμοῦ τοῦ Ἰππόλυτου. Κάποια ὁμορφα πατρικὰ λόγια, ποὺ ἐκείνη τὴ στιγμή λέει ὁ Θησέας, πρέπει νὰ σημειωθοῦν ἐδῶ πέρα (1114):

O inimicum potens,
quanto parentes sanguinis vinclo tenes
natura, quam te colimus inviti quoque:
occidere volui noxium, amissum fleo.

Στὶς παρακάτω σκηνὲς ὁ Σενέκας νεωτερίζει πολύ. Οἱ δοῦλοι φέρνουν μπροστά κατατακισμένο τὸ κορμί τοῦ Ἰππόλυτου. Ἡ Φαίδρα δὲν μπορεῖ νὰ κρατηθῆ καὶ ξεχύνεται σ' ἓνα σπαραχτικὸ θρήνο. Ἔτσι ὅπως εἶναι ὁ Ἰππόλυτος δὲ θὰ μπορῆ πιά νὰ τὴ μισῆ. Τὴ βασανίζει τὸ ἐγκλημα ποῦχε κάμει, μὰ καὶ ὁ πόνος γιὰ τὸ χαμένο Ἰππόλυτο. Θέλει νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ κάτω στοῦ Τάρταρου τὴ λίμνη, χωρὶς νὰ τὴ φοβίξῃ ὁ δεσμός, ποὺ τὴν ἐνώνει μὲ τὸ Θησέα (1184):

Morere, si casta es, viro,
si incesta, amori.

Καὶ γιὰ τὴν ἀγάπη της προτιμάει νᾶναι incesta. Χτυπιέται μὲ τὸ σπαθὶ καὶ πεθαίνει. Ὁ Θησέας μεταγνώνει γιατί, χωρὶς νὰ νὸ ξαίρη, σκότωσε τὸ ἀθῶο παιδί του καὶ ξεχύνεται σὲ ἓναν πονεμένο θρήνο μπροστά στὰ διασκορπισμένα κομμάτια τοῦ παιδιοῦ του καὶ δείχνοντας μὲ τὸ χέρι του τὸ κορμὶ τῆς Φαίδρας ὁ Θησέας κλείνει τὸ δράμα μὲ τὰ λόγια:

Istam terra deffosam premat
gravisque tellus impio capiti incubet.

Προτοῦ προχωρήσω στὴν ἀνάλυση τῆς «Φαίδρας» τοῦ Ρακίνα, προτοῦ δηλαδὴ μᾶλλον σ' ἓναν κόσμο μὲ καινούργιες αἰσθητικὲς ἀπαιτήσεις, θέλω νὰ σταματήσω λίγο στὴ σύγκριση τῶν δύο ἀρχαίων τραγωδιῶν. Ὁ Εὐριπίδης πρῶτα ἀπ' ὅλα εἶχε τὴν εὐτυχία νὰ πάρῃ ἀκόμη ζωντανὸ τὸ μῦθο τῆς παράνομης ἀγάπης τῆς Φαίδρας καὶ νὰ τὸν πλάσῃ μὲ τὴν τραγικὴ του μεγαλοφυΐα, γιὰ νὰ τὸν δώσῃ πάλι σ' ἓνα θεατὴ, ποὺ στὴν καρδιά του ὁ ἀντίλαλος τοῦ παλιοῦ τοῦ μύθου ἀντηχοῦσε ἀκόμη. Γιὰ τὸ λόγον αὐτὸν μπόρεσε νὰ κατεβάσῃ ἀπάνω στὴ σκηνὴ τὴν ἐγδικήτρα Ἀφροδίτη καὶ τὴν Ἄρτεμη, ποὺ σὰν θεὰ ἀπὸ μηχανῆς ἔδωσε τὸ δίκιο στὸν ἀθῶο Ἰππόλυτο. Ἔτσι ἡ σύγκρουση πῶγινε ἀνά-

μεσα στὴν ἁμαρτία καὶ στὴ φύση, μοναχὴ της φανερῆ, ἔφερε, χωρὶς κανένα ἄλλο διεγερτικὸ, τὴ φρίκη καὶ τὸν τρόμο στοῦ θεατῆ. Μὰ, ἐκτὸς ἀπ' αὐτό, ὁ Εὐριπίδης, ὁ «τραγικώτατος» ἀπ' ὅλους τοὺς τραγικούς, καθὼς λέει ὁ Ἀριστοτέλης, μπόρεσε προπαντὸς νὰ πλάσῃ τύπους. Ἡ Φαίδρα, μίᾳ γυναῖκα σπρωγμένη ἀπὸ τὴ θεὰ στοῦ ἐγκλήμα, φέρνοντας στὴ ράχη της καὶ τὴ βαρεῖα ἁμαρτία μιᾶς μητέρας¹ μᾶς παρουσιάζεται σὰν τὸ τραγικὸ θῦμα μιᾶς ἀνώτερης θέλησης². Στὴν κατάστασή της βλέπουμε τὸν ἄνθρωπο, ποὺ ἀγνωστες δυνάμεις τὸν σπρώχνουν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ μέσα στοὺς τραχιούς δρόμους τῆς ζωῆς. Κι ὁμῶς ἀντιστέκεται ἀκόμη· θέλει ν' ἀποφύγῃ νὰ κοντέψῃ στοῦ φοβεροῦ κακοῦ, ποὺ ἡ μοῖρά της τῆς ἔχει στείλει. Θέλει νὰ πεθάνῃ ἀμίλητη, χωρὶς κανεὶς νὰ νοιώσῃ τὸ τρομερὸ μυστικὸ της. Ἐνα ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα σημεῖα τῆς ὑπεροχῆς τῆς τραγωδίας τοῦ Εὐριπίδη εἶναι ὁ συγκρατημένος τρόπος, μὲ τὸν ὁποῖο παρουσιάζει τὸ ἐρωτικὸ πάθος τῆς Φαίδρας. Δὲ θέλει νὰ μάθῃ κανεὶς τίποτα. Κι οὔτε τῆς δίνει δύναμη καμμιά ἐλπίδα. Μὰ τὴ στιγμή ποὺ βρίσκεται προδομένη δυὸ αἰσθήματα τὴν ταράζουν: ἡ χαμένη της ἀξιοπρέπεια μὰ καὶ περισσότερο ἡ ἀπότομη ἄρνηση τοῦ Ἰππόλυτου στὴν ἀγάπη της. Μὲ τὸ θάνατό της θέλει νὰ μὴ ντροπιᾶσῃ τὰ παλάτια τῆς Κρήτης, μὰ δὲν ἀφίνει τὴν εὐκαιρία νὰ μὴν ἐγδικηθῆ τὸν Ἰππόλυτο. Καὶ τὴ στιγμή ἐκείνη, ἀπομακρυσμένη ἀπὸ τὸ ἐρωτικὸ ἐγκλημα, ἁμαρτάνει ἀνθρώπινα πιά, μέσα σ' ἓνα γράμμα. Συκοφαντεῖ τὸν Ἰππόλυτο. Ἄν ἐκεῖνος ποῦχε γράψῃ τὴν ἐλληνικὴ τραγωδία δὲν εἴταν ὁ ρεαλιστὴς Εὐριπίδης, ἀλλὰ ὁ πρῶτος καὶ θεοσεβὴς Σοφοκλῆς, ἡ Φαίδρα θὰ πέθαινε χωρὶς νὰ ἐγδικηθῆ. Ἔτσι ὁμῶς ἡ τραγωδία θάχανε τὴ μεγαλοφυῆ πλοκὴ, ποὺ ἔρχεται σὰν ἐπακολούθημα τοῦ γράμματος τῆς Φαίδρας. Στὸ σημεῖο αὐτὸ ἡ Φαίδρα μᾶς παρουσιάζεται μίᾳ γυναῖκα μὲ βαθεῖα καὶ σύνθετη ψυχολογικὴ ὑπόσταση. Ἀγαπάει, ὑποφέρει, κι ὁμῶς δὲ θέλει νὰ σωθῆ, προσπαθώντας νὰ ἱκανοποιήσῃ τίς ἀπαιτήσεις τῆς ψυχῆς της. Ἀρνιέται καὶ παρασύρεται μοιρολατρικά. Εἶναι ἀδύνατη, καὶ μόνο μίᾳ στιγμή γίνεται δυνατὴ — τὴ στιγμή ποὺ θέλει νὰ

1. Ὁ G. Méautis σ' ἓνα καινούργιο βιβλίο του: «Aspects ignorés de la religion Grecque» 1925, παρατηρεῖ τὴν κληρονομικὴ μεταβίβαση τῆς ἁμαρτίας σὲ μίᾳ οἰκογένεια. Ὁ Σοφοκλῆς, λέει, εἶναι πολὺ πιὸ κοντὰ στοῦ πρόβλημα τῆς κληρονομικότητος» (σελ. 45). Γιὰ τὴν Πασιφάη καὶ τὸν ἔρωτά της παρακάτω.

2. Λέει στὴν τροφὴ (στ. 320):

«Φίλος μ' ἀπόλυς οὐχ' ἐκοῦσαν, οὐχ' ἐκῶν».

ἐγδικηθῆ. Εἶναι, ἀλήθεια, μιὰ γυναῖκα, μιὰ ἀληθινὴ γυναῖκα, γραμμένη μὲ τὸ κοντύλι ἐνὸς Εὐριπίδη.¹

Ἐκ τῆς ἀλλοῦ μέρους ἡ τραγωδικὴ σημασίᾳ τῆς «Φαίδρας» τοῦ Σενέκα δὲν εἶναι μεγάλη²), Πρῶτα - πρῶτα ἀπομακρύνεται πολὺ ἀπὸ τὸν Εὐριπίδη στὴ διαχείριση τοῦ μύθου, φέρνοντας τὸν Ἰππόλυτο μπροστὰ στὴ Φαίδρα. Μὰ καὶ ὁ σκοτωμὸς τῆς Φαίδρας μπροστὰ στὸ κατατσακισμένο κορμὶ τοῦ Ἰππόλυτου ἀποτελεῖ μιὰ βαρβαρότητα ξένη ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ τραγωδία. Ἔτσι ὁ Σενέκας πλάθει πρόσωπα ἠθορικά, μὰ καὶ μὲ πολὺ λίγο ψυχολογικὸ βάθος.³ Ἡ Φαίδρα εἶναι μιὰ γυναῖκα μονοκόμματη. Τῆς λείπει ἡ τόση ψυχολογικὴ ἀστάθεια, ποὺ χαρακτηρίζει τὴ Φαίδρα τοῦ Εὐριπίδη. Ἡ Φαίδρα τοῦ Σενέκα ἀγαπάει, προσπαθεῖ νὰ ικανοποιήσῃ τοὺς πόθους τῆς κ' ἐπειδὴ ἀποτυχαίνει γυρεύει νὰ ἐγδικηθῆ. Μιὰ σημαντικὴ στιγμή τῆς τραγωδίας εἶναι ἡ στιγμή ποὺ, μεταγνώνοντας μπροστὰ στὸ κορμὶ τοῦ Ἰππόλυτου, πεθαίνει. Μὰ καὶ αὐτὴ ἡ στιγμή εἶναι τόσο πολὺ ἀπλῆ, ὥστε νὰ μὴ μπορῆ νὰ χαρακτηριστῆ σὰν μιὰ ἐξαιρετικὴ τραγικὴ ἐπιτυχία. Εἶναι, μ' ἄλλα λόγια, ἡ Φαίδρα τοῦ Σενέκα μιὰ γυναῖκα, ποὺ μὲ πόδι σταθερὸ καὶ ὀρμητικὸ πάει πρὸς τῆς ικανοποίηση τοῦ ἑαυτοῦ τῆς. Μὰ αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι ἐκεῖνο ποὺ τῆς ἐλαττώνει τὴν ἀξία, τῆς παίρνει ὅλη ἐκείνη τὴ λεπτολογημένη ψυχολογία, ποὺ τὴν παρουσιάζει στὸ θεατὴ σὰν κάτι ἀνάμεσα στὸν ἀμαρτωλὸ καὶ τὸ θῦμα.

Ἄν ἀστοχῆ ὅμως στὸ πλάσιμὸ τῶν χαρακτήρων τοῦ ὁ Σενέκας, ἂν τὰ πρόσωπά του εἶναι τραχιὰ καὶ ἠθορικά, ἡ βιά του ὅμως, τὸ φιλοσοφικὸ μ' ἄλλα λόγια βάθος τῆς τραγωδίας του, πρέπει νὰ μᾶς σταματήσῃ κάπως. Ὁ Σενέκας εἶταν περισσότερο ἀπ' ὅλα τὰ ἄλλα φιλόσοφος. Κατάλαβε πὼς δὲν εἶταν πιά μπορετὸ νὰ ζωντανέψῃ τὸ

1) Αὐτὰ σχετικὰ μὲ τὴν τραγωδικὴ ἀξία τοῦ «Ἰππόλυτου» τοῦ Εὐριπίδη. Μὰ καὶ ἡ ποιητικὴ ἀξία—ξεχωρίζω ποιητικὴ καὶ τραγωδικὴ ἀξία—τῆς τραγωδίας εἶναι μεγάλη· πρέπει νὰ σημειωθῆ ἕνα κομμάτι τοῦ Χοροῦ, ὅπου μᾶς δείχεται ἡ Εὐριπίδης σὰν ἕνας λυρικός (730):

Ἡλιβάτοις ὑπὸ κευθμῶσι γενοίμαν,

Ἴνα μὲ πτεροῦσαν ὄρνιν

Θεὸς ἐν πταναιῖς ἀγέλαισιν θείη» κ. π.

2) Μ' ὅλα αὐτὰ τὰ λόγια τοῦ Ribbeck: «εἶναι λοιπὸν αἱ τραγωδίαι τοῦ Σενέκα ἠθοροεῖαι ὑπὸ δραματικῆν μορφήν, καὶ προϊόντα μάλιστα νοσηρᾶς καὶ υπερβολικῆς ἠθορικῆς» (Ἰστ. Ρωμ. Ποιή. Ἑλλ. μετ. III, 115) φαίνονται πολὺ αὐστηρά.

3) Πρβλ. Τὸ ἠθορικὸ χαρακτήρα τοῦ Ἰππόλυτου.

θρησκευτικὸ—μὲ τὴν πλατειὰ τῆς λέξης σημασίᾳ—βάθος, ποὺ βλέπουμε στὸν Εὐριπίδη, καὶ θέλησε νὰ συγκινήσῃ προβάλλοντας τὴν παρατήρηση τῆς κληρονομικότητος τῆς ἀμαρτίας. Σ' ὅλα τὰ μέρη τῆς τραγωδίας τὸ σημεῖο τοῦτο τονίζεται ἀκατάπαντα. Ἡ ἴδια ἡ Φαίδρα τὸ κηρύχνει ὀλοφάνερα (115):

Genetrix, tui me miseret: infando malo
correpta pecoris efferum saevi ducem
audax amasti; toruus, impatiens iugi
adulter illo ductor indomiti gregis... 1)

Καὶ τὸν ἔλληνα τραγικὸ σταμάτησε, καθὼς εἶδαμε, ἡ κληρονομικότητα τῆς ἀμαρτίας, ποὺ χύνεται μέσα στὶς φλέβες τῆς θυγατέρας σὰν ἕνα μοιραῖο δηλητήριον. Μὰ ἐκεῖ τὸ χέρι τοῦ Θεοῦ, ποὺ τιμωροῦσε, ἔκανε λιγώτερο φανερὴ τὴν κληρονομικὴ σχέση τοῦ ἐγκλήματος Ἐδῶ ὅμως εἶναι τὸ σπουδαιότερο σημεῖο τοῦ βάθους τῆς τραγωδίας. Κι ὁ ποιητὴς ἀφίνεται πιά σὲ μιὰ λατρεία τῆς φύσης, σὲ μιὰ εὐσέβεια μπροστὰ σ' αὐτὴ τὴ μάνα κάθε ζωῆς. Ξεχωρίζει μπροστὰ μας ὁ στίχος ποὺ βάλαμε γιὰ ὑπότιτλο: «Uitae sequere naturam ducem», καθὼς καὶ οἱ ὠραῖοι στίχοι ποὺ ὁ χορὸς, σπρωγμένος ἀπὸ μιὰ φιλοσοφικὴ διάθεση λέει σὰν ἕνα ὕμνο πρὸς τὴ δύναμη τῆς φύσης (959).

O magna parens, Natura, deum
tuque igniferi rector Olympi κτλ.

Μὰ, ἐξὸν ἀπὸ αὐτὸ τὸ βασικὸ φιλοσοφικὸ κέντρο μέσα στὴν τραγωδία τοῦ Σενέκα, ὅλοι οἱ στίχοι μᾶς ἀφίνουν μιὰ φιλοσοφικὴ προδιάθεση, ἀλλὰ ἀκόμη καὶ μιὰ ποιητικὴ μυστικοπάθεια. Ἡ ἀγάπη τοῦ Ἰππόλυτου πρὸς τὸ δάσος, ὅπως ἐκφράζεται μὲ τὰ ὁμορφα λόγια του: «Vocor in silvas» (στ. 84), μᾶς δείχνει μιὰ μυστικοπάθη διάθεση γιὰ τὴ μοναξιά τοῦ παρθένου δάσους. Ὅλοῦθε βλέπουμε τίς σφιχτοδεμένες σκέψεις του, καὶ ὁ στίχος του: «Circa regna tonat» (1140) δὲ μπορεῖ παρὰ νὰ μᾶς μείνῃ ἐντυπωμένος.

1) Ἡ Παισιφάη, γυναῖκα τοῦ Μίνωα καὶ μητέρα τῆς Φαίδρας ἀγάπησε ἕναν ὁμορφο ταῦρο τοῦ κριαδιοῦ. Ἐγίνε τρελλὴ ἀπὸ τὸν πόθο του καὶ στὸ τέλος πέρνει τὴ μορφή μᾶς ὠραίας ξύλινης ἀγελάδας καὶ γεννάει μαζί του τὸν περίφημο Μινώταυρο. Κοίτα τὴ θελκτικὴ περιγραφή τοῦ Ὀβίδιου: «Ἡ Τέχνη νάγαπᾶς» ἑλλ. μετ. Τρικογλίδη, σ. 12. Ὁραῖο καὶ τὸ ἀπόσπασμα τῶν Κρητῶν τοῦ Εὐριπίδη, ποὺ βρέθηκε στοὺς πάπυρους:

A. S. Hunt: Tragicorum Graecorum Fragmenta Papyracea, 1912 ἢ καλλίτερα: Arnim: Supplementum Euripideum, Bonn 1913.

Τὸ ὅτι ὁμως οὐσιαστικά ἡ «Φαίδρα» τοῦ Σενέκα, ὡς τραγωδία ἔχει ἀποτύχει, δὲν πρέπει νὰ τὸ φέρουμε στὸ παθητικὸ τοῦ ποιητῆ της. Ἡ τραγωδία εἶναι ἓνα μεγάλο δημοῦργημα, τὸ μεγαλύτερο ἴσως τοῦ ἀνθρώπινου λογισμοῦ, ποὺ δὲ φυτρώνει σ' ὅλα τὰ κλίματα. ¹⁾

* *

Ὁ Ρακίνας, παίροντας τὸ θέμα τῆς τραγωδίας τοῦ «Ἡ Φαίδρα» ἀπὸ τὸν Εὐριπίδη τὸ Σενέκα, βρέθηκε στὸν τρόπο τῆς πλοκῆς τοῦ δράματος καὶ στὸ πλάσιμο τῶν προσώπων μπροστὰ σὲ αἰσθητικὲς ἀπαίτησες καινούργιες. Οὔτε ἡ θρησκευτικὴ, μὰ οὔτε καὶ ἡ φιλοσοφικὴ βάση μποροῦσαν πὰ νὰ παρουσιάσουν τὸ θέμα μὲ τέτοιον τρόπο, ποὺ νὰ προκαλέσουν «τὸν φόβον καὶ τὸν ἔλεον» ἐνὸς θεατῆ νεώτερου. Γι' αὐτὸ βρέθηκε ἀναγκασμένος νὰ μεταχειριστῆ μοτίβα συγκίνησης καινούργια καὶ συσχετισμοὺς συναισθημάτων συγχρονισμένους. Καὶ πρῶτα πρῶτα, παράλληλα μὲ τὴν κυρία πλοκὴ τοῦ δράματος, κάνει νὰ ξεδιπλώνεται ἓνα ἄλλο δράμα, ἡ ἀγάπη τοῦ Ἰππόλυτου γιὰ τὴν Ἀρική. Ἡ Ἀρική δὲν εἶναι ἓνα πρόσωπο ἐπινοημένο ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸ Ρακίνα. Ὁ Βιργίλιος μάλιστα στὴν Αἰνείαδα λέει πὼς ὁ Ἰππόλυτος παντρεύτηκε τὴν Ἀρική (VII, 761):

«Ibat et Hippolyti proles pulcherrima bello,
Virbius, insignem quem mater Aricia misit.
eductum Egeriae lucis umentia circum
litora, pinguis ubi et placabilis ara Dianae» κ. π.

Μὲ τὴν προσθήκη αὐτὴ ὁ Ρακίνας κατορθώνει νὰ δημιουργήσῃ διάφορες σχέσες ἀνάμεσα στὰ πρόσωπα τῆς τραγωδίας ποὺ βοηθοῦν στὸ ξετύλιγμα τῆς ψυχολογικῆς τους ὑπαρξῆς. Ἡ Φαίδρα ξαναπαίρνει τώρα ἐκείνη τὴν ἀβέβαιη μορφή, τὴν ἀληθινὰ γυναικεία, ποὺ ἔχει στὸν Εὐριπίδη. Γίνεται μάλιστα κάπως πολυπλοκότερη. Ἄς παρακολουθήσουμε ἀπὸ πῶς κοντὰ τὸ ξετύλιγμα τοῦ δράματος. Ἐκεῖ, ποὺ ὁ Ἰππόλυτος ὁμολογεῖ τὴν ἀγάπη του γιὰ τὴν Ἀρική στὸν παιδαγωγό του τὸ Θεραμένη κ' ἡ Φαίδρα τὴ δική της παράνομη ἀγάπη γιὰ τὸν

1) Ἡ «Φαίδρα» ἔχει ἀρκετὴ ποιητικὴ ἀξία. Ἀξιολογούμενοι εἶναι οἱ στίχοι τοῦ χοροῦ (1129):

«Admota aetheriis culmina sedibus
Euroscipiant, excipiant Notos
insani Boreae minas
imbriferumque Corum»

Ἰππόλυτο στὴν ἐμπιστευμένη τροφὸ τὴν Οἰνώνη, μαθητεύεται σ' ὅλη τὴν Τροιζήνα, πὼς ὁ Θεσέας δὲν εἶταν πὰ στὴ ζωὴ. Ὁ Ἰππόλυτος τότε γίνεται ὁ νόμιμος βασιλιάς καὶ ἐτοιμάζεται νὰ φύγῃ γιὰ τὰς Ἀθήνας. Ἐδῶ ὁ γάλλος ποιητῆς κατορθώνει νὰ ξυπνήσῃ μὲς στὴν ψυχὴ τῆς Φαίδρας τὴν ἀγάπη γιὰ τὸ παιδί της. Καὶ γιὰ μιὰ στιγμή, σὰν νὰ σηκώνεται ἀπὸ ἓνα βαθὺν ὕπνο, ἀπαντᾷ στὴν Οἰνώνη, ποὺ τὴ συμβουλεύει νὰ ὑπερασπίσῃ τὸ ἀνυπεράσπιστο παιδί της (act I, scene V):

Eh bien ! à tes conseils je me laisse entraîner.
Vivons, si vers la vie on peut me ramener,
Et si l' amour d' un fils, en ce moment funeste,
De mes faibles esprits peut ranimer le reste.

Στις πρῶτες σκηνὲς τῆς δεύτερης πράξης ὁ Ἰππόλυτος ξεμιστρηθεύεται τὴν ἀγάπη του στὴν Ἀρική. Χάνει τὴ φιλοσοφικὴ ὑπερηφάνεια, ποὺ τὸ ἔδωσε ὁ Εὐριπίδης, καὶ γίνεται πῶς ἀδύνατος. Ὁ ἴδιος ὁ Ρακίνας στὸ μικρὸ πρόλογό του λέει: «Ἐνόμισα πὼς ἔπρεπε νὰ τοῦ δώσω κάποια ἀδυναμία». Μοιάζει περισσότερο μὲ ἓναν νεώτερο Εὐρωπαῖο, παρὰ μὲ τὸ περὶ φανὸ παλληκάρι τῆς ἐλληνικῆς τραγωδίας. Φέρνω γιὰ παράδειγμα τὰ λόγια του (II, 2):

«Présente je vous suis ; absente ; je vous trouve ;
Dans le fond des forêts votre image me suit ;
La lumière du jour, les ombres de la nuit,
Tout retrace à mes yeux les charmes que j' évite,
Tout vous livre à l' envie le rebelle Hippolyte».

Ὡστόσο ἡ Φαίδρα ἔρχεται νὰ παρακαλέσῃ τὸν Ἰππόλυτο γιὰ τὸ γιό της. Μὰ ὅπως τὸν βλέπει μπροστὰ στὰ μάτια της, ξεχνάει τὸ παιδί της καὶ ξανάρχεται ἡ φλόγα τοῦ τρομεροῦ της πάθους. Μ' ἓνα τεχνικώτατον τρόπο τοῦ ξεμολογιέται τὴν ἀγάπη της· μὰ ὁ Ἰππόλυτος τὴ σπρώχνει μακριά του. Θέλει νὰ τὴ σκοτώσῃ. Κ' ἐπαναλαμβάνεται καὶ δῶ ἡ σκηνὴ τῆς «Φαίδρας» τοῦ Σενέκα. Μὰ ἄξαφνα ἀλλάζει ἡ τύχη τῶν πραγμάτων. Οἱ Ἀθηναῖοι κηρύχνουν βασιλιά τους τὸ γιό τῆς Φαίδρας. Μὰ στὸ κρίσιμο αὐτὸ τῆς τραγωδίας σημεῖο παρουσιάζεται ἀνέλπιστα ὁ Θεσέας. Ὅλοι τὸν κοιτάζουν φοβισμένοι, κ' ἡ βασίλισσα μὲ κάποια εἰλικρίνεια τὸν σταματᾷ στὴν ἐγδήλωση τῆς εὐτυχίας του. Βρίσκεται σὲ δύσκολη θέση. Μὰ ἡ Οἰνώνη τὴ σπρώχνει νὰ συκοφαντήσῃ τὸν Ἰππόλυτο. Κ' ἐκείνη τῆς ἀπαντᾷ μὲ λόγια ἄξια νὰ σημειωθοῦν (III, 3).

«Oenone, et ne suis point de ces femmes hardies
Qui, goûtant dans le crime une tranquille paix.
Ont su se faire un front qui ne rougit jamais;»

Ἡ Οἰνώνη ὁμως συκοφαντεῖ τὸν Ἰππόλυτο στὸ Θησέα, κ' ὕστερα μεταγνώνοντας, πέφτει στὰ κύματα καὶ πνίγεται. Ὁ Θησέας συναντιέται μὲ τὸν Ἰππόλυτο, τὸν βρίζει, τὸν καταριέται· μὰ ἐκεῖνος θάφτει μὲς τῆ ψυχῆ του τὸ μυστικὸ, ποὺ θὰ πλήγωνε τόσο τὸν πατέρα του. Γυρεύει μονάχα νὰ τὸν πείση πὼς οἱ κατηγορίες εἶναι ψέματα καὶ τοῦ διηγίεται γιὰ τὴν ἀγάπη του μὲ τὴν Ἀρικία. Κιόταν βλέπη πὼς ὅλα εἶναι χαμένα ἀποφασίζει νὰ φύγη μακριὰ ἀπὸ τὴν Τροίχηνα, παίρνοντας μαζί του, ἀφοῦ κάμει νόμιμη γυναῖκά του, τὴν Ἀρικία. Ἡ Φαίδρα μαθαίνοντας τὴν κατάρα τοῦ Θησέα ἔρχεται μπροστά του γιὰ νὰ τὸν πείση νὰ πάρη ὀπίσω τὰ σκληρὰ του λόγια καὶ νὰ κρατήσῃ τὸ παιδί του κοντά του. Μὰ ἐκεῖ ἀπὸ τὰ χεῖλια τοῦ Θησέα μαθαίνει τὴν ἀγάπη τοῦ Ἰππόλυτου πρὸς τὴν Ἀρικία. Ἔτσι ὁ ποιητὴς γεννάει στὴν ψυχῆ τῆς Φαίδρας ἄλλο ἓνα στοιχεῖο, τὴ ζήλοτυπια.

Ὁ Ἰππόλυτος φεύγει πὰ μπροστὰ κι ἀφίνει ἓναν πιστὸ ὁδηγὸ γιὰ νὰ ὁδηγήσῃ τὴν Ἀρικία στὸ δρόμο του. Κι ἄξαφνα ὁ Θηραμένης μπαίνοντας μπροστὰ στὸ Θησέα φέρνει τὸ μήνυμα τοῦ σκοτωμοῦ τοῦ Ἰππόλυτου, περιγράφοντάς τον ὅπως καὶ οἱ δύο προηγούμενοι τραγικοί, μὲ μόνη τὴ διαφορά, πὼς περιγράφει λιγοθυμισμένη τὴν Ἀρικία μπροστὰ στὸ σβησμένο κορμί τοῦ Ἰππόλυτου. Οἱ δούλοι φέρνουν τὸν Ἰππόλυτο μέσα κ' ἡ Φαίδρα τότες παρουσιάζεται καὶ κηρύχνει τὴν ἀθρότη του (v, 7):

«Non, Thésée, il faut rompre un injuste silence :
il faut à votre fils rendre son innocence :
il n' est point coupable»

καὶ ξεψυχάει φαρμακωμένη ἀπὸ ἓνα δηλητήριο, ποὺ ἡ Μήδεια εἶχε φέρει στὴν Ἀθήνα. Ὁ Θησέας ὅπως καὶ στὴν τραγωδία τοῦ Σινέκα κλείνει τὸ δράμα προσιάζοντας νὰ γίνουν τιμὲς γύρω στὸν πεθασμένο Ἰππόλυτο καὶ κάνοντας τὴν ἀγαπημένη του, τὴν Ἀρικία, θυγατέρα του.

Καταλαβαίνει κανεὶς πὼς ὁ Ρακίνας ἐπίτυχε σὲ πολλὰ σημεῖα καὶ κυριώτατα στὴν πλοκή. Μὲ ἓνα πραγματικὸ τραγικὸ πνεῦμα ξεκαθάρισε ἀπὸ τίς δυὸ ἀρχαῖες τραγωδίες κι ἀπὸ τίς ἄλλες πληροφορίες τῶν πηγῶν καὶ διάλεξε τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα, ποὺ ἀληθινὰ θὰ τοῦ χρησίμευαν γιὰ νὰ συγκινήσῃ τοὺς συγχρόνους του. Μὰ κείνο ποὺ

λείπει ἀπὸ τὴν τραγωδία εἶναι ἡ ἀνώτερη πνοή. Δὲν φτάνει μονάχα κανεὶς νὰ ζωγραφίσῃ εἶναι ἀνάγκη καὶ νὰ ὑποβάλλῃ. Ἄν ἀφαιρέσῃ κανεὶς πολὺ λίγα σημεῖα, στὰ ὁποῖα βρισκόμε καποια ἠθικὴ πνοή, ὅλα τὰλλα μένουν ὁμορφες ζωγραφιές, χωρὶς ὁμως νὰ φτάνουν καὶ στὴν ἀψηλὴ τῆς τραγωδίας ἔννοια. Ἔχυσε, βέβαια, λίγο φῶς εὐγένειας στὴ μορφὴ τῆς Φαίδρας, μὰ τὴ στέρησε ἀπὸ κείνη τὴ θεία ὀργή, ποὺ τὴν ἔσπρωχνε στὴν ἁμαρτία καὶ ποὺ τὴν ἔκανε σὲ μᾶς περισσότερο συμπαθητικὴ. Ἐκεῖνος ὁμως ποὺ ἔχει νοιώσει τὸ μέτρο τῆς ἀξίας τοῦ Ρακίνα, δὲν μπορεῖ βέβαια, νὰ ζητήσῃ ἀπ' αὐτὸν μεγαλήτερες ἐπιτυχίες. Ἄς τίς ζητήσῃ ἀπὸ κάποιον ἄλλο, ποὺ θὰ γίνῃ τὸ παρακάτω θέμα μου.¹⁾

(Τὸ τέλος στὸ ἐρχόμενο φύλλο)

ΔΙΟΝ. Α. ΖΑΚΥΘΗΝΟΣ

ΧΡΟΝΙΚΑ

Τὸ καταστατικόν.

Διὰ νὰ δώσωμεν εἰς τὸν θέλοντα νὰ μετέσχη τοῦ Ὀμίλου μας ἀκριβῆ ἰδέαν τοῦ σκοποῦ του καὶ τῶν μέσων τὰ ὁποῖα πρὸς τοῦτο διαθέτει, νομίζομεν ἀναγκαῖον νὰ παραθέσωμεν τὸ καταστατικόν, ἐπικυρωθὲν τῇ 21 Ἰανουαρίου 1925 ὑπὸ τῶν ἰδρυτῶν του καὶ ἔγιν ὡς ἑξῆς:

Ἄρθρ. 1ον.— Ἰδρύεται Ἀκαδημαϊκὸς Ὀμιλος Φιλοσοφικῆς Σχολῆς μὲ ἔδραν τὰς Ἀθήνας καὶ σκοπὸν τὴν ἐπιστημονικὴν εἰς τὸν κύκλον τῶν Φιλολογικῶν ἐπιστημῶν καὶ γενικώτερον ἐγκυκλοπαιδικὴν ἀνάπτυξιν τῶν μελῶν του.

2. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ὁ Ὀμιλος διοργανώνει ὁμιλίαις, ἢ μαθήματα ἐπιστημονικοῦ ἢ φιλολογικοῦ περιεχομένου, ἐκδρομὰς καὶ ὅ, τι κρίνει σκόπιμον.

3. Αἱ ὁμιλίαι ἢ τὰ μαθήματα γίνονται καθ' ἑβδομάδα ἢ ὑπὸ καθηγητῶν κ. ἄ. γνωστῶν ἐπιστημόνων, ὅποτε λαμβάνουν χαρακτῆρα ἐπίσημον, ἢ ὑπὸ μελῶν τακτικῶν ἢ ἐκτάκτων τοῦ Ὀμίλου. Μετὰ τὰς ὁμιλίαις ἀκολουθεῖ συζήτησις.

4. Ὁ Ὀμιλος μόνον σκοπὸν ἔχει τὴν ἀνάπτυξιν τῶν μελῶν, ἀπέχει δὲ ἀπὸ πάσης πολιτικῆς, κοινωνικῆς ἢ γλωσσικῆς ἐκδηλώσεως. Συζήτησις περὶ τοῦ νεωτέρου γλωσσικοῦ ζητήματος ἀπαγορεύεται.

5. Ὁ Ὀμιλος δύναται νὰ ἔλθῃ εἰς ἐπικοινωνίαν καὶ μὲ ἄλλους φοιτητικοὺς συλλόγους, ἰδίως δὲ μὲ τὸν σύλλογον τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς. Ἡ ἐπικοινωνία ὁμως αὕτη πρέπει νὰ περιορίζεται εἰς τὸ ἐπιστημονικὸν ἐπίπεδον καὶ μόνον.

6. Μέλη τακτικὰ γίνονται μόνον ο φοιτητὰ καὶ φοιτήτριαι τῆς Φιλο

1) Ἀπὸ τῆ νεώτερη τέχνη πρέπει νὰ σημειωθοῦν οἱ τραγωδίες μὲ τὸ ἴδιο θέμα: Pradon: «Phédre et Hippolyte».—Robert Garnier: «Phédre» ἀπὸ τῆ ζωγραφικῆ νὰ σημειωθοῦν τὰ ἔργα: Rubens, «Ὁ Θάνατος τοῦ Ἰππόλυτου» καὶ τοῦ de Troy: «Ὁ Ἰππόλυτος σάν πεθαίνῃ».

σχολής κατόπιν προτάσεως δύο τού-
λάχιστον μελών και έγκρίσεως του
Δ. Συμβουλίου.

7. Οι διπλωματούχοι της Φιλοσ.
Σχολής γίνονται μέλη έκτακτα του
Όμιλου, καθώς και οι έν τώ Πανε-
πιστημίω μετεκπαιδευόμενοι λειτουρ-
γοί της Δημοτικής εκπαιδεύσεως.

8. Καθηγηται του Πανεπιστημίου
ή άλλοι έ ιστήμονες και λόγοι πα-
ρασχόντες σοβαράν ήθικήν ή ύλικήν
άρωγήν εις τόν Όμιλον, όνομάζονται
έπίτιμα μέλη τή έγκρίσει του Δ Συμ-
βουλίου.

9. Τα τακτικά μέλη έχουν τώ δι-
καίωμα να όμιλούν από του βήματος
του Όμιλου εις όμιλίαις ή εις μαθή-
ματα, να εκλέγουν και να εκλέγον-
ται, να έλέγχουν τώ Δ. Συμβούλιον
κτλ. Τα έκτακτα μέλη χαιρούν πάν-
των τών άνωτέρω πλην του δικαιώ-
ματος του εκλέγεσθαι.

10. Τα μέλη, τακτικά και έκτακτα
καταβάλλον 5 δρχ. δικαίωμα έγγρα-
φής και συνδρομήν 30 δρχ. κατ' έτος
εις μίαν ή εις δύο δόσεις. Η συνέ-
λευσις δύναται ν' αύξηση ή να έλατ-
τώση τώ άνωτέρω ποσόν, άν θεωρη-
ση τούτο σκόπιμον.

11. Τόν όμιλον διευθύνει και άν-
τιπροσωπεύει πενταμελής Διοικητι-
κόν Συμβούλιον (1) εκλεγόμενον υπό
του ήμίσεως τούλάχιστον τών μελών
κατ' έτος εις γενικήν συνέλευσιν.
Τώ Δ. Συμβούλιον φροντίζει διά την
περιουσίαν του όμιλου, αποφασίζει
πάν έξοδον, διαγράφει τόν παρεμ-
ποδίζοντα όποσδήποτε την πρόοδον
του Όμιλου, και είναι ύποχρεωμέ-
νον εις τώ τέλος του έτους να λογο-
δοση. Κατά την συνέλευσιν της λο-
γοδοσίας διορίζονται τρία μέλη διά
την εξέλεξιν του ταμείου.

12. Έκ τών μελών τού Συμβουλίου
διορίζεται εις πρόεδρος, εις αντιπρό-
εδρος, εις γραμματεύς, και εις τα-

(1) Κατ' ανάγκην ύποσημειούμεν
ότι διά τώ πανεπιστημιακόν έτος
1925-26 τώ συμβούλιον άποτελούν οι
φοιτηταί: Ηλιού Αλεξάνδρα, Ζα-
κυθηνός Διονύσιος, Παπακωνσταν-
τίνου Θεοφύλακτος, Πολίτης Λίνος
και Τσούρης Μάρκος.

μίας. Αι θέσεις αύται του Συμβου-
λίου άπονέμονται υπό του ίδιου κατά
την πρώτην του συγκέντρωσιν. Έάν
δι' οιοσδήποτε λόγον χρεύση μια
θέσις εις τώ Συμβούλιον εκλέγεται
εις έκτακτον Συνέλευσιν ό άναπλη-
ρωτής.

13. Έκτακτος συνέλευσις συνέρ-
χεται εάν έγγράφως θελήση τώ τρί-
τον τών μελών του Όμιλου. Άπαρ-
τία δε εάν παρίσταται τώ ήμισυ τών
μελών αυτού.

14. Οι δωρίζοντες εις τόν όμιλον
100-500 δρχ. όνομάζονται Δωρηται
και αναγράφονται εις τώ βιβλίον τών
Δωρητών, οι δε άνω τών 500 όνομά-
ζονται ευεργέται και αναγράφονται
εις τώ βιβλίον τών Ευεργετών του
Όμιλου.

15. Ο Όμιλος διαλύεται άν κα-
ταντήση να έχη τρία μόνον μέλη. Η
περιουσία του τότε παραδίδεται εις
τώ Πανεπιστήμιον με την παρακλή-
σιν να την παραδώση άργότερον, εις
έκείνους, οτινες θ' άνασυστήσουν
τόν Όμιλον.

16. Δι' ό,τι δέν προνοεί τώ κατα-
στατικόν αποφασίζει τώ Δ. Συμβού-
λιον. Τού παρόντος καταστατικού τώ
άρθρα δύναται να μεταβληθούν, άν
τώ θελήσουν τώ 2/3 τών μελών. Πάν-
τως ό σκοπός δέν είναι δυνατόν να
μεταβληθώ ποτέ.

Η παραίτησις του κ. Τσούντα.

Με χαράν πολλήν κταχωρούμεν
εις τώ σημερινόν φύλλον του δελτίου
και μελέτην του παραιτηθέντος κα-
θηγητού της Σχολής μας κ. Χρ.
Τσούντα. Άνεξαρτήτως τών άνώ-
στων δι' ήμās λόγων, οτινες ήνάγκα-
σαν τόν κ. καθηγητήν της Ιστορίας
της αρχαίας τέχνης ν' άποχωρήση του
Πανεπιστημίου, ήμεις οι όποιοι συν-
αισθανόμεθα βαθύτατα τώ δυσανα-
πλήρωον κενόν του μαθήματός του
και του άτομου του ως άνθρωπου και
έπιστήμονος, δέν είμπορούμεν να πα-
ρέλθωμεν έν σιγή τώ γεγονός της πα-
ραιτήσεώς του. Είναι πολύ φυσικόν
να τιμώ τις και να σέβεται τόν
κατ' αξίαν άνωτέρον του και να συν-
αισθάνεται βαθύτατα την έλλειψιν
αυτού. Και τώ τελευταίον τούτο προσ-

παθούμεν να εκδηλώσωμεν έφ' όσον
δυναμέθα έντονότερον.

Βήμα Προόδου.

Η § 17 του νέου ειδικού οδηγού
της Φιλοσοφικής Σχολής, ή άναφερο-
μένη εις τόν χωρισμόν τών μαθημά-
των τών επί πτυχίω εξετάσεων εις ύπο-
χρεωτικά και προαιρετικά, έξυπνώνει την
Σχολήν και τιμώ πολύ τούς κυρίους
καθηγητάς της. Άφού οι σπουδασται
εξετάζονται κατά τώ τρία πρώτα έτη
εις όλα τώ διδασκόμενα μαθήματα
της Σχολής, παρέχει πλέον εις αυτούς
την ευκαιρίαν κατά τώ τελευταίον
έτος να τελειοποιούνται καλλίτερον
εις όσα μαθήματα έχουν κλίσιν.

Τεσσαρακονταετής καθηγεσία.

Τήν 17ην λήξαντος μηνός εις την
αΐθουσαν τών τελετών του Πανεπι-
στημίου έωτάσθη ή τεσσαρακοστή
έπέτειος του καθηγητού κ. Μαργα-
ρίτου Ευαγγελίδου, καθ' ήν ώμίλησεν
ό καθηγητής της Ιστορίας της Φιλο-
σοφίας κ. Λογοθέτης περι της έπι-
στημονικής και διδακτικής δράσεως
του γερανού διδασκάλου και ό πρό-
εδρος του μικρασιατικού συλλόγου
ιατρος κ. Λαμέρας περι του έν Μ.
'Ασία άναμορφωτικού έργου αυτού.
Έκ μερών τών φοιτητών της Φιλο-
σοφικής Σχολής προσεφέρθη χάλκι-
νον άγαλμα παριστάνον την έλευ-
θερίαν.

Έναρκτήριος.

Τήν 18 λήξαντος μηνός εις την αΐ-
θουσαν τών τελετών του Πανεπιστη-
μίου έξεφώνησε τόν έναρκτήριόν του
λόγον με θέμα Βυζάντιον και Έλλάς,
ό καθηγητής της βυζαντικής και νεω-
τέρας λογοτεχνίας κ. Νικ. Βέης, τώος
ύφηγητής του Πανεπιστημίου του Βε-
ρολίνου. Με χαράν βλέπομεν την συμ-
πλήρωσιν της νέας ταύτης έδρας της
Σχολής μας, με περισσοτέραν δε δι-
ότι την συμπληροί άνθρωπο της έπι-
στημονικής αξίας του κ. Βέη.

Άναγκαία ύπόμνησις.

Ο Όμιλος διά να προχωρή ταχύ-
τερον εις τόν σκοπόν του από της
πρώτης του ήμέρας έθεσεν ως αρχήν

να είναι ξένος προς πάσαν εκδήλωσιν
πολιτικήν κοινωνικήν ή γλωσσικήν
(βλ. καταστατ. άρθρ. 4). Διά τούτο
με τās δηλώσεις του, τώ έγγραφέ
του, τās προσκλήσεις του κτλ., δέν
ήθέλησε ποτέ να θίξη και τώ γλωσσι-
κόν ζήτημα. Τώ έθεώρησε άπ' αρχής
ζήτημα άσυζητητον, χωρίς τέλος άπο-
τελεσματικόν και δι' αυτό τώ απέ-
κλεισε και από τώ καταστατικόν του.
Όπως κατά τās συγκεντρώσεις του
Όμιλου οι όμιληται μεταχειρίζονται
την γλώσσαν ή όποία τούς άρέσει,
ούτω και αι διατριβαί του Δελτίου
θα γράφονται εις την γλώσσαν την
όποیان προτιμώ ό γράφων.

Υπαίθριος διδασκαλία.

Η ανάγκη της αναπαύσεως εκ της
καθημερινής μελέτης και ή έπιθυμία
μας να έπισκεφθώμεν και να γνωρί-
σωμεν την αρχαίαν και νεωτέραν
Έλληνικήν Πατρίδα, προς μελέτην
της όποίας παντοδαποί ξένοι προς
τόν σκοπόν τούτον την έπισκέπτον-
ται, μάς ώθησαν ν' άποφασίσωμεν
έφέτος συστηματικην σειράν εκδρο-
μών ανά τώ ιστορικά και αρχαιολο-
γικά μέρη της Στερεάς Έλλάδος και
Πελοποννήσου. Ο καθηγητής μας κ.
'Αντ. Κεραμόπουλος παρακληθείς
εδέχθη πρό μηνός ευχαρίστως την
διεύθυνσιν τών εκδρομών τούτων.
Ούτως άπασφασίσθη να εκδράμωμεν
έν μεν τή Στερεά Έλλάδι, πλην του
Μαραθώνος και του τάφου του Μενιδίου
τά όποία έπεσκέψθημεν ήδη, εις Διό-
πεσι, Σπάτα, Έλευσίνα, Μέγαρα,
Λαύριον, Όρχομενόν, Χαλκίδα (Ευ-
βοίας), Σαλαμίνα, Αίγινα κτλ. Πε-
ρι τόν Μάρτιον δε ή 'Απρίλιον, δε
θα παρασταθώ εις τώ θέατρον τών
Δελφών δαπάναις της κ. Σικελιανού
ό Προμηθεύς του Αισχύλου, να γίνη
και διήμερος ή τριήμερος εκδρομή
εις Δελφούς διά Θεβών—Λεβαδείας
—Δαδι—Γραβιάς—'Αμφίσσης. 'Επί-
σης χάριν τών τριτοστών και—ιδίως—
τών τεταρτοστών παρεκαλέσαμεν τόν
κ. Πρύτανιν να μάς ένισχύση εις την
όργάνωσιν μεγάλης εκδρομής εις
Πελοπόννησον ('Ολυμπίαν, 'Ιθάμη,
Καλίμας, Μεγαλόπολιν, Τρίπολιν,
Τεγείαν, Άργος, Τύρινθα, Ναύπλιον,

Ἐπίδαυρον, Μυκῆνας, Κόρινθον). Ὁ κ. Πρύτανις μᾶς ὑπεσχέθη τὴν ἐνίσχυσιν ταύτην· καὶ ἐλπίζει ὅτι παρ' ὅλην τὴν λόγῳ τῶν οἰκονομιῶν μείωσιν τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ Πανεπιστημίου, θὰ ἐκκληρώσῃ τὴν ἐπιθυμίαν μας. Τὸ ἐλπίζομεν καὶ ἡμεῖς διότι ὁ κ. Μέναρδος δύναται καλύτερον παντὸς ἄλλου νὰ γνωρίζῃ τὴν σημασίαν τοῦ ζητουμένου.

Γρηγόριος Βερναρδάκης.

Τὸν παρελθόντα Νοέμβριον ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν 77 ἐτῶν εἰς τὴν ἰδιαιτέραν του πατρίδα ὁ πρό τινων ἐτῶν καθηγητὴς τῆς Σχολῆς μας Γρηγόριος Βερναρδάκης.

Ὁ Γρηγόριος Βερναρδάκης, ἀδελφὸς τοῦ Δημητρίου Βερναρδάκη ἐγεννήθη ἐν Μιτυλήνῃ τῷ 1848. Ἐκεῖ ἐσπούδασε τὰ προκαταρκτικὰ του μαθήματα, ἐν Ἀθήναις συνεπλήρωσε τὰς γυμνασιακὰς καὶ Πανεπιστημιακὰς του σπουδὰς, ἀνηγορεύθη δὲ διδάκτωρ τῷ 1871. Ἐξ Ἀθηνῶν μετέβη εἰς Αἴγυπτον ὅπου διηύθυνε τὴν Ἀμπέτειον σχολὴν ἐν Καίρῳ καὶ κατοπιν τὸ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Γυμνάσιον. Ἐκεῖθεν μετέβη πρὸς εὐρύτερας σπουδὰς εἰς Διψίαν καὶ Βερολίνον. Διέτριψεν ἄρκετὸν χρόνον εἰς Παρισίους καὶ Ἰταλίαν πρὸς σπουδὴν τῶν ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις ἑλληνικῶν χειρογράφων, ἐπεσκέφθη δὲ καὶ τὰς βιβλιοθήκας τοῦ Ἁγίου Ὄρους ὅπου ἠτύχησε νὰ εὕρῃ νέον κώδικα τῶν Ἰνδικῶν τοῦ Πλουτάρχου. Τῷ 1879 ἐπανῆλθε εἰς Ἀθήνας. Τῷ 1880 διορίσθη γυμνασιάρχης ἐν Μιτυλήνῃ διδάξας ἐπὶ 15ετίαν, ἐπὶ ἐν ἔτος, τῷ 1895, διηύθυνε τὰ ἐν Φι-

λιππουπόλει Ζαρίφεια διδασκαλεῖα, τῷ δὲ 1898 ἐξελέγη καθηγητὴς τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ, εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ ἀποχωρήσαντος ἀειμνήστου Δ. Σεμιτέλου, μέχρι τοῦ 1923 ὅποτε ἀπεχώρησε διὰ τὸ ὄριον τῆς ἡλικίας του.

Φοιτητὴς ἀκόμη ἐξέδωκε σχόλια εἰς τὰς δημηγορίας τοῦ Θουκυδίδου (ἐν Ἀθήναις 1867) καὶ μετάφρασιν τοῦ Κορνηλίου Νέπωτος καὶ τοῦ Καίσαρος. Ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ Teubner ἐξέδωκε τὰ ἠθικά τοῦ Πλουτάρχου (7 τόμοι ἐν Λιψίᾳ 1888—1896), λατινιστὶ συμβολὰς κριτικὰς εἰς Στράβωνα (αὐτ. 1877), συμβολὰς κριτικὰς καὶ παλαιογραφικὰς εἰς Πλούταρχον (αὐτ. 1879), ἑλληνιστὶ ἐπιστολὴν περὶ τῆς πολιτείας Ἀθηναίων τοῦ Ἀριστοτέλους (ἐν Ἀθήναις 1890), τὸ ἐρμηνευτικὸν λεξικόν, ἀπαραίτητον βοήθημα πρὸς μελέτην τῶν ἀρχαίων ποιητῶν καὶ συγγραφέων, τελευταίως διορθώσεως εἰς τὸν Θουκυδίδην καὶ πληθὺς ἄλλων φιλολογικῶν διατριβῶν.

Ἄνθρωπος μὲ ἀδαμάντινον χαρακτῆρα ὁ Γρηγόριος Βερναρδάκης, ἤρεμος, γλυκὺς, ἀφιερωμένος καθ' ὀλοκληρίαν εἰς τὴν ἐπιστήμην του πού τοῦ ὀφείλει πολλά καὶ εἰς τὸ ἔργον του, ἐπέρασε τὸν βίον του μὲ τὸ νὰ μορφῶνῃ συνεχῶς καὶ ἀόκνως τοὺς Ἕλληνας σπουδαστάς. Ὁ θάνατός του ἔκαμε πολλὴν αἰσθησιν εἰς τὸν φιλολογικὸν κόσμον, τοῦ ὁποίου ὑπῆρξε μία ἀληθινὴ κορυφή. Καὶ εἰς τὸν Ἀκαδημαϊκὸν ὄμιλον, τοῦ ὁποίου πολλὰ μέλη ἠτύχησαν νὰ ὑπάρξουν καὶ μαθηταὶ του, ἡ μνήμη τοῦ Γρηγορίου Βερναρδάκη θὰ μείνῃ μακροχρόνιος.

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Ι. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

42—'Οδός Σταδίου—42

Βιβλία 'Επιστημονικά, Νομικά, 'Ιατρικά, 'Ιστορικά, Θρησκευτικά.

Βιβλία Φιλοσοφικά, Κοινωνιολογικά, 'Εγκυκλοπαιδικά.

Βιβλία Λογοτεχνικά. Αισθηματικά, Κριτικά, Μυθιστορήματα, Διηγήματα, Ποιήματα, Δράματα και Κωμωδία.

Λεξικά. Μέθοδοι, διάλογοι όλων τῶν γλωσσῶν.

'Εκδόσεις. Λογοτεχνικαὶ καὶ Φιλοσοφικαί.

ΕΚΔΟΣΙΣ τῆς Δικαστικῆς 'Εφημερίδος «ΘΕΜΙΣ» καὶ τοῦ Κώδικος αὐτῆς.

ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ «ΑΘΗΝΑ»

Α. ΡΑΛΛΗ ΚΑΙ ΣΙΑ

ΕΥΡΙΠΙΔΟΥ 6

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

1. 'Υπαίθρια Σχολεία Λαμπαδαρίου	Δερ.	Δραχ.	25
2. Σχολεία 'Εργασίας J. Dewey μετάφ. Μιχαηλίδη	»	»	35
3. Μέθοδος Μοντ'σόρι με εικόνες	»	»	25
4. Ψυχάνάλυση. Θεωρίες του Freud μετάφ. 'Ιμβριώτη	»	»	10
5. Γλωσσολογικά Φιλήνια Τόμος Α'	»	»	30
6. » » » Β'	»	»	30
7. 'Ο 'Εθν. Ύμνος και Σολωμός Σταματέλου	»	»	15
8. 'Ο Διδάσκαλος και αὶ ἐξετάσεις. Θ. Παρασκευοπούλου Χρυσόδ.	»	»	75
9. 'Αταφος νεκρός. Μελέτες γιὰ τὸ 'Εκπαιδευτικὸ μας σύστημα Δ. Γληνοῦ.	Δερ.	Δραχ.	35
10. Μαράσλειο καὶ Ζωή. 'Α. Δελμούζου.	»	»	7.50
11. Τὸ Σχολεῖο καὶ τὸ παιδί. J. Dewey μετάφ. Κ. Σωτηρίου.	»	»	35
12. Τὰ προβλήματα τοῦ Δασκάλου. W. Stark μετάφ. Μιχαηλίδη.	»	»	20
13. Πὼς ν' ἀνατρέφωμε τὰ παιδιά μας A. Ferriere μετάφ. Σταματίας Βαλαγιάννη.	»	»	25
14. 'Ιστορία Γαλλ. 'Επαναστάσεως Τόμος Α'	»	»	40

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΣΤΟΧΑΣΤΗ»

1. Βυζαντινὴ Λογοτεχνία Κρουμπάχερ μετάφραση Χ. Καρούζου	Δρ.	20
2. Βέλθανδρος καὶ Χρυσάντζα Μεσαιωνικὸ μυθιστόρημα	»	15
3. 'Ερωφίλη, Τραγωδία Γ. Χορταζῆ (Κρητ. Θέατρον)	»	20
4. 'Ο Σολωμός χωρὶς μεταφυσική Β. Βάρναλη	»	30

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ ΤΟΥ ΔΕΛΤΙΟΥ

'Εσωτερικοῦ 'Ετησίᾳ Δραχ. 50

'Εξωτερικοῦ » » 65

Διεύθυνσις: Δ. Συμβ ὕλιον 'Ακαδημαϊκοῦ 'Ομίλου

Ψαροῶν 33.

Τιμὴ φύλλου Δραχ. 5.

Τιμὴ πρώτου φύλλου [ἐξαιρετικῶς 32σελίδου] Δραχ. 6.